

DIYANET İLMÎ DERGİ

ISSN: 1300-8498

e-ISSN: 2822-2261

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/did>

İslâm Hukukundaki Ric'î Talâk ile Türk Hukukundaki Ayrılık Kurumunun Mukayeseli Analizi

Araştırma Makalesi

Tarih

Geliş Tarihi: 5 Eylül 2025 Kabul Tarihi: 12 Mart 2026

Yazar: Fatih Avcı

Dr. Öğr. Üyesi

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi

Burdur-Türkiye

Yazar Katkı Oranı: %100

<https://ror.org/04xk0dc21>

<https://orcid.org/0000-0002-7912-7105>

favci@mehmetakif.edu.tr

Atıf: Avcı, Fatih. "İslâm Hukukundaki Ric'î Talâk ile Türk Hukukundaki Ayrılık Kurumunun Mukayeseli Analizi". *Diyanet İlmî Dergi* 62/1 (2026), 251-286.

<https://doi.org/10.61304/did.1778334>

Makale Bilgileri

Değerlendirme: Çift Taraflı Kör Hakemlik

İntihal: Benzerlik Taraması Yapıldı - intihal.net

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu, yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Yapay Zekâ Kullanım Beyanı: Makalenin hazırlanmasında yapay zekâ araçları dil çevirisinde kullanılmıştır.

Etik Kurul Onayı: Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Etik Bildirim: ilmidergi@diyanet.gov.tr

Yazar Çıkar Çatışması Beyanı: Herhangi bir yazarla çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Bu makale CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

DIYANET SCIENTIFIC JOURNAL

ISSN: 1300-8498

e-ISSN: 2822-2261

Web: <https://dergipark.org.tr/en/pub/did>

A Comparative Analysis of Revocable Divorce in Islamic Law and the Institution of Separation in Turkish Law

Research Article

History

Received: 5 September 2025 Accepted: 12 March 2026

Author: Fatih Avcı

Asst. Prof. Dr.

Burdur Mehmet Akif Ersoy University

Faculty of Theology

Burdur-Türkiye

Author Contribution Rate: %100

<https://ror.org/04xk0dc21>

<https://orcid.org/0000-0002-7912-7105>

favci@mehmetakif.edu.tr

Citation: Avcı, Fatih. “İslâm Hukukundaki Ric’î Talâk ile Türk Hukukundaki Ayrılık Kurumunun Mukayeseli Analizi”. *Diyanet İlmî Dergi* 62/1 (2026), 251-286.

<https://doi.org/10.61304/did.1778334>

Article Information

Review: Double-blind

Plagiarism: Plagiarism check was performed - intihal.net

Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

AI Use Statement: Artificial intelligence tools were used for language translation in the preparation of this article.

Ethics Committee Approval: This article does not require ethics committee approval.

Complaints: ilmidergi@diyanet.gov.tr

Authors Conflict of Interest Statement: There is no conflict of interest with any author.

This article is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

İslâm Hukukundaki Ric'î Talâk ile Türk Hukukundaki Ayrılık Kurumunun Mukayeseli Analiz

Öz

Ric'î talâk, İslâm hukukunda ayrılmanın kesinleşmesinden önce eşlerin barışmasına imkân tanıyan bir boşama türü; ayrılık ise modern hukukta evliliği sona erdirmeyen taraflara düşünme ve yeniden birleşme fırsatı veren geçici bir statüdür. Bu iki kurum, evlilik birliğinin hemen sona ermesini engelleyerek taraflara belirli bir süre içinde kararlarını yeniden gözden geçirme imkânı tanıyan bir ara hukuki durum meydana getirmeleri bakımından ortak paydada buluşmaktadır. Bununla birlikte evlilik birliğini korumaya yönelik benzer işlemlere sahip olan ric'î talâk ile ayrılık arasındaki bu yakın ilişkiyi konu edinen çalışmalar oldukça sınırlıdır. Mevcut literatürde bu kurumlar çoğunlukla kendi hukuk sistemleri içinde ele alınmış, aralarındaki benzerlikler ise müstakil bir karşılaştırma konusu hâline getirilmemiştir. Bu araştırma, ric'î talâkın gerçekleştirilmesini amaçladığı bazı maksatların günümüz Türkiye'sinde ayrılık kurumu aracılığıyla temin edilebileceği hipotezine dayanmaktadır. Bu çerçevede dinî boşamanın günümüzde resmî geçerliliğinin bulunmadığı dikkate alındığında ayrılık kurumunun eşlere evlilik kararlarını yeniden değerlendirme imkânı sunan resmî bir süreç olarak işlev görebileceği ileri sürülmüştür. Nitel yöntemle yürütülen çalışmada doküman incelemesi ve mukayeseli analiz yoluyla her iki kurum karşılaştırılmış; inceleme neticesinde hukuki nitelikleri ve bazı hükümleri bakımından farklılıklar bulunmakla birlikte ric'î talâkın ayrılık kurumu çerçevesinde uygulanabileceği, bu sayede sürecin resmî yollarla yürütülmesinin mümkün olacağı ve tarafların haklarının devlet güvencesi altında korunabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kavramlar: İslâm Hukuku, Türk Medeni Hukuku, Boşanma, Ric'î Talâk, Ayrılık.

A Comparative Analysis of Revocable Divorce in Islamic Law and the Institution of Separation in Turkish Law

Abstract

Raj'ī divorce is a form of divorce in Islamic law that allows spouses to reconcile before the separation becomes final; separation, in modern law, is a temporary status that provides spouses with the opportunity to reconsider and reunite without terminating the marriage. These two institutions converge in that they prevent the immediate dissolution of the marital union and create an intermediate legal situation that allows the parties to reconsider their decision within a certain period. Although raj'ī divorce and separation perform similar functions aimed at preserving the marital union, studies addressing the close relationship between these two institutions remain quite limited. In the existing literature, these institutions have mostly been examined within their own legal systems, while their similarities have rarely been treated as an independent subject of comparison. This research is based on the hypothesis that some of the objectives intended to be achieved by raj'ī divorce may be realized in contemporary Turkey through the institution of separation. In this context, considering that religious divorce does not have official legal validity today, it is suggested that the institution of separation may function as a formal process that allows spouses to reconsider their marital decisions. Conducted through qualitative methods, the study compares the two institutions through document analysis and comparative analysis. The analysis shows that although they differ in their legal nature and certain rulings, raj'ī divorce may be implemented within the framework of the institution of separation, thereby enabling the process to proceed through formal legal channels and ensuring that the rights of the parties are protected under state supervision.

Keywords: Islamic Law, Turkish Civil Law, Divorce, Revocable Divorce (Ric'ī Ṭalāq), Separation.

Summary

This study conducts a comparative analysis of ric'î talâq in Islamic law and the institution of legal separation in Turkish Civil Law, focusing on their legal structures, functional characteristics, implementation procedures, and legal consequences. In Islamic law, ric'î talâq refers to a form of divorce initiated through the husband's unilateral declaration in which the marriage is not immediately and fully dissolved. During the waiting period ('idda), the parties retain the possibility of reconciliation. Throughout this period, the wife is legally regarded as still married, and the husband may resume the marriage without concluding a new contract. The wife's continued residence in the marital home, the husband's right of return (rujû'), and the continuation of mutual inheritance rights demonstrate that the marital bond remains legally intact. In ric'î talâq, only sexual relations between the spouses are suspended, and this suspension is temporary. A woman divorced through ric'î talâq may adorn herself and seek to make herself attractive to her husband during the 'idda period, as reconciliation is religiously encouraged. However, if the husband does not intend to exercise his right of return, he is advised to avoid conduct that could lead to sexual relations. According to the Hanafî school, sexual intercourse during the 'idda constitutes a return (rujû'). If the husband later wishes to separate again, he must pronounce a new divorce, which would extend the 'idda period and may cause hardship for the woman. Nevertheless, it is not considered unlawful for the husband to view the woman's intimate parts, since sexual relations remain legally permissible according to the Hanafîs. In Turkish Civil Law, the institution of legal separation-adopted from the Swiss Civil Code-refers to a temporary legal status established by judicial decision, during which spouses suspend their shared life without dissolving the marriage. Separation suspends cohabitation while preserving the legal status of marriage. During this period, essential legal consequences of marriage-such as maintenance obligations, inheritance rights, lineage, and the wife's right to bear the husband's surname-continue to apply. Ric'î talâq is a private and unilateral act that does not require judicial intervention, whereas separation is granted by a court decision and remains subject to judicial supervision. Ric'î talâq has been likened to a contract concluded with an option clause (shar' muhayyariyya), since its full legal consequences depend on whether the entitled party exercises the right of return within a specified period. By contrast, separation involves no declaration of divorce and does not affect the validity of the marriage contract, rendering it structurally distinct from ric'î talâq. The waiting period ('idda) in ric'î talâq is defined in Islamic legal sources and varies according to the woman's biological status, typically lasting three menstrual cycles or until childbirth. In Turkish law, the period of separation is generally set

at one year and may not exceed three years. During this time, the court considers factors such as the couple's psychological compatibility, the presence of children, and the possibility of reconciliation. The study also examines how both institutions conclude. In Islamic law, if the husband does not exercise his right of return within the *'idda* period, the divorce becomes irrevocable (*bā'in*), and remarriage requires a new marriage contract and dowry. In Turkish law, if reconciliation does not occur by the end of the separation period, either spouse may initiate divorce proceedings. In both systems, this transitional period aims to prevent hasty or emotionally driven decisions and to ensure that the dissolution of marriage occurs deliberately and on a sound legal basis. A significant difference concerns the role of legal authority during this transitional period. *Ric'ī ṭalāq* is a foundational divorce mechanism in Islamic law and operates entirely on the husband's will, without judicial involvement. Although this provides procedural simplicity by allowing separation without recourse to official institutions, it may also create opportunities for misuse and potential injustice between the spouses. Failure by either spouse to fulfill marital obligations during the *ric'ī ṭalāq* period may later be invoked as evidence, potentially leading to disputes. Under Article 185 of the Turkish Civil Code, spouses are bound by obligations such as cohabitation and mutual assistance. Difficulties in proving compliance with obligations such as maintenance and fidelity may create practical legal problems. While spouses often continue to reside in the same household, making routine judicial supervision unnecessary, periods of marital discord may necessitate judicial oversight to ensure that obligations relating to maintenance, childcare, fidelity, and inheritance are properly fulfilled and that rights are not abused. For this reason, managing the separation process through formal legal procedures is regarded as a more reliable means of safeguarding the parties' rights.

Giriş

Ayrılık kurumu, medeni hukukta boşanmayı engellemek için bir çözüm olarak geliştirilmiş ve özellikle evlilik birliğinin sona erdirilmesi noktasında geçici ve geri dönülebilir bir ara durum olarak kurgulanmıştır. Bu kurumun hukukî bir müessese olarak ortaya çıkışı, büyük ölçüde Katolik Kilisesi Hukuku'ndaki boşanma yasağının kişisel ve toplumsal sakıncalarını hafifletme amacına dayanmaktadır. Nitekim ayrılık, evliliği hukuken değil ancak fiilen sona erdiren bir statü öngörmekte; ortak hayatı geçici olarak askıya almakta ancak evliliği nihai olarak sona erdirmemektedir. Türk hukuk sisteminde bu kurumun yer alması ise 1926 tarihli Türk Medeni Kanunu'nun İsviçre Medeni Kanunu'ndan iktibas edilmiş olmasıyla doğrudan ilişkilidir. Zira ayrılık müessesesi, Türk Medeni Hukuku'na Batı hukuk gelenekleri üzerinden intikal etmiş olup, özellikle aile hukuku içinde hâkim tarafından uygulanabilir bir tedbir olarak varlık göstermektedir.¹

Ayrılık kurumunun uygulamada oldukça sınırlı biçimde karşılık bulduğu literatürde genel kabul gören bir tespittir. Bununla birlikte Türk hukuk doktrininde söz konusu kurumun uygulama biçimi, şartları ve hukukî sonuçlarına ilişkin dikkat çekici ölçüde tartışma yürütülmüştür. Hatta bazı müellifler tarafından tarafların boşanma isteğine hâkim tarafından getirilmiş bir kısıtlama olduğu gerekçesiyle bu kurumun Türk Medeni Kanunu'ndan tamamen çıkarılması gerektiği ileri sürülmüştür.² Bu noktada dikkat çeken husus, ayrılık kurumuyla İslâm hukukundaki ric'î talâk arasında amaç, hüküm ve işlev bakımından dikkate değer benzerliklerin bulunmasıdır.³ Her iki kurum da evlilik birliğini nihai olarak sona erdirmeksizin taraflara düşünme, değerlendirme ve potansiyel olarak evliliği sürdürme imkânı

¹ Ali Öztürk, *Aile Hukuku'nda Ayrılık-Türk Hukuku'nda Ayrılık Hükümü Şartları ve Sonuçları* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015), 217.

² Öztürk, *Aile Hukuku'nda Ayrılık-Türk Hukuku'nda Ayrılık Hükümü Şartları ve Sonuçları*, 18.

³ Konuyla ilgili yüksek lisans tezinde her iki kurumu mukayese eden Vatansaver, onlar arasındaki işlevsel benzerliği özetle şu şekilde ifade etmiştir: "İslâm hukukunda ayrılık kurumu bulunmamakla birlikte evlilik birliğini korumak için boşanmayı zamana yayma yöntemi benimsenmiştir. Erkek, bir anda üç talâkla boşama yapamaz; boşanma, iddet süresi bitmeden kesinleşmez ve ilk iki talâkta eşler ric'î boşanmayla yeni nikâha gerek olmaksızın birleşebilir. Böylece aceleyle verilen kararların önüne geçilir. Bu yönüyle ric'î talâk, Medenî Kanun'daki ayrılık kurumu gibi evliliği korumaya hizmet eden geçici bir süreçtir." Bk. Müge Vatansaver, *Eski Türk Hukukunda Boşanma ve Günümüz Hukukuyla Karşılaştırılması* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 129.

tanımaktadır.⁴ Her ne kadar iki kurum hukukî nitelikleri ve bazı hükümleri bakımından farklılık arz etse de bu farklılıklar, söz konusu müesseselerin yapısal ve işlevsel düzeyde büyük ölçüde örtüştüğü gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır. Dolayısıyla ric'î talâk ve ayrılık arasındaki bu yapısal paralellik, hukuklar arası karşılaştırmalı incelemeye imkân sunmaktadır.

İslâm hukuku literatüründe ilgili alanda yapılan çalışmalar genel itibarıyla talâk kurumu üzerinde yoğunlaşmış, bu bağlamda özellikle bâin talâk ve iddet meseleleri ayrıntılı biçimde ele alınmıştır.⁵ Tek başına ric'î talâk kurumu özelinde bir çalışmaya rastlanmamıştır. Türk hukukunda ise “ayrılık” kurumu üzerine gerçekleştirilen incelemeler, kimi zaman bağımsız bir hukukî müessese olarak, kimi zaman da boşanma kurumu içerisinde ikincil bir başlık şeklinde değerlendirilmiştir.⁶ Ayrıca Türk hukuku ve İslâm hukukunda boşanma kurumlarını farklı açılardan analiz eden çalışmalar da yapılmıştır.⁷

Bu çalışmanın konusuyla doğrudan alakalı olarak “Türk Medeni Kanunu’nda Düzenlenen Ayrılık Kararının İslâm Hukuku Bakımından Uygulanabilirliği” isimli bir çalışma mevcuttur.⁸ İlgili çalışmada ayrılık kurumunun İslâm hukukunda sulh teşebbüsü, tahkim ve ric'î talâk kavramlarıyla ilişkisi incelenmiş, makalenin bir bölümünde de ric'î talâk ve ayrılık kurumunun benzer ve farklı yönleri özet şeklinde tablo içinde verilmiştir. Sonuç olarak da ric'î talâk ve ayrılığın birbirinden farklı müesseseler olduğu ve İslâm hukukunda ayrılık kararına ihtiyaç bulunmadığı

⁴ Bilge Öztan, *Aile Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2015), 709; Harun Bulut, *Aile Hukukunda Boşanma Davaları ve Yabancı Unsurlu Davalar* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2007), 129.

⁵ Süleyman Emre Zorlu, “Osmanlı Hukukunda Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bağlamında Şartlı Talâk”, *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 6/1 (Temmuz 2024), 265-301; Suat Erdem, “İslâm Hukuna Göre İddet ve İddet Bekleyen Kadının Nikâhı”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (Aralık 2014), 71-95; Fatih Karataş, “İslâm Hukukunda İddet”, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/8 (Aralık 2013), 161-190; Ülfet Görgülü, “İslâm Aile Hukukunda Bid’î Talâk Meselesi”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 30 (Ekim 2017), 337-363; Ramazan Araz, “Klasik Fıkıh Eserlerinde Niyetin Talâka Etkisi”, *Amasya İlahiyat Dergisi* 20 (Haziran 2023), 429-457.

⁶ Şakir Berki, “Boşanma ve Ayrılık”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 32/1 (Mayıs 1975), 135-154; Osman Berki, “Türk Hususi Hukuku Düvelinde Boşanma ve Ayrılık”, *Journal of Istanbul University Law Faculty* 8/1-2 (Eylül 2011), 101-190; Mehmet Hamzaçebi, “Türk Medeni Kanununa Göre Boşanma ve Ayrılık Hallerinde Tedbir, Yoksulluk ve İştirak Nafakası”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 10/3-4 (Aralık 2002), 23-48.

⁷ Yahya Bilginer, “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası ile İslâm Aile Hukukundaki Bâin Talâk Nafakasının Mukayesesi”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/2 (Aralık 2023), 504-528.

⁸ İslâm Demirci, “Türk Medeni Kanununda Düzenlenen Ayrılık Kararının İslâm Hukuku Bakımından Uygulanabilirliği”, *Dergiabant* 10/1 (Mayıs 2022), 1-25.

çıkarmı yapılmıştır. Bunun yerine öğüt verme, yatakları ayırma, îlâ, tahkîm ve ric'î talâkın yeterli olacağı ifade edilmiştir.⁹ Kanaatimizce küçük çaplı anlaşmazlıklarda öğüt verme, yatakları ayırma, îlâ ve hakemlik, problem çözücü vasfa sahipken daha büyük problemler söz konusu olduğunda dinin son çare olarak önerdiği ric'î talâk gibi daha etkili çözümlere başvurularak tarafların bir süre ayrı yaşamaları gerekebilmektedir. Ancak mevcut hukuk sistemimizin dinî nikâh ve boşamayı kabul etmediği dikkate alındığında, ric'î talâk da ayrılık süresince tarafların haklarının gözetilmesi açısından yeterli olmayabilmektedir. Nitekim ric'î talâk süresince eşlerden birinin ayrılığın gerektirdiği şekilde eş olarak yükümlülüklerini yerine getirmemesi, diğer eş tarafından aleyhte delil olarak ileri sürülebilecek ve bu durum mağduriyetlere yol açabilecektir. Zira Türk Medeni Kanunu'nun 185. maddesine göre eşlerin birlikte yaşama, birbirine yardımcı olma gibi sorumlulukları vardır.¹⁰ Bununla birlikte gerek ric'î talâk gerekse ayrılık sürecinde eşlerin birbirlerine karşı nafaka, çocukların bakımı ve sadakat yükümlülüğü gibi temel sorumlulukları devam etmektedir.¹¹ Tarafların arasında anlaşmazlığın hüküm sürdüğü bu olağanüstü dönemde birbirlerinin

⁹ Demirci, "Türk Medeni Kanununda Düzenlenen Ayrılık Kararının İslâm Hukuku Bakımından Uygulanabilirliği", 22.

¹⁰ Evlenmeyle eşler arasında evlilik birliği kurulmuş olur. Eşler, bu birliğin mutluluğunu elbirliğiyle sağlamak ve çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce özen göstermekle yükümlüdürler. Eşler birlikte yaşamak, birbirine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar (TMK m. 185). Ayrıca "Eşlerden her biri, ortak yaşamın devamı süresince ailenin sürekli ihtiyaçları için evlilik birliğini temsil eder." TMK. m. 188/1 maddesi de eşlerin evlilik içindeki görev ve sorumluluklarına atf yapmaktadır. Bu bağlamda eşlerin cinsel ihtiyaçları tatmin ve neslin devamını temine yönelik davranış içinde bulunmaları, tasayı ve kıvancı paylaşabilmeleri gerektiği ifade edilmiştir. Bk. Akın Ünal, "Fiili Ayrılık Nedeniyle Boşanma", *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2/1-2 (Haziran 2007), 296. Bazı "ayrılık" tanımlarında eşlerin ayrı yaşamalarına izin verildiğinin zikredilmesi de birlikte yaşamın eşler için bir görev olduğunun göstergelerinden biridir. Bk. Oğuzhan Ardıç, *Medeni Hukuk* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2011), 295.

¹¹ "Eşler birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve malvarlıkları ile katılırlar" (TMK. m. 186/2). Hâkim, davanın devamı süresince gerekli olan, özellikle eşlerin barınmasına, geçimine, eşlerin mallarının yönetimine ve çocukların bakım ve korunmasına ilişkin geçici tedbirleri re'sen alır" (TMK. m. 169). Mahkeme boşanma veya ayrılığa karar verirken, olanak buldukça ana ve babayı dinledikten ve çocuk vesayet altında ise vasinin ve vesayet makamının düşüncesini aldıktan sonra, ana ve babanın haklarını ve çocuk ile olan kişisel ilişkilerini düzenler. Mahkeme, kararında kişisel ilişki düzenlemesinin gereklerinin yerine getirilmemesi hâlinde, çocuğun menfaatine aykırı olmamak kaydıyla velayetin değiştirilebileceğini ihtar eder. Velâyetin kullanılması kendisine verilmeyen eşin çocuk ile kişisel ilişkisinin düzenlenmesinde, çocuğun özellikle sağlık, eğitim ve ahlâk bakımından yararları esas tutulur. Bu eş, çocuğun bakım ve eğitim giderlerine gücü oranında katılmak zorundadır. Hâkim, istem hâlinde irat biçiminde ödenmesine karar verilen bu giderlerin gelecek yıllarda tarafların sosyal ve ekonomik durumlarına göre ne miktarda ödeneceğini karara bağlayabilir (TMK. m. 182). Ayrılık davasında tarafların nafaka sorumlulu-

menfaatlerini korumaya özen göstermeyecekleri düşünüldüğünde eşlerin ve çocukların zarar görmeleri muhtemeldir.¹² Türk hukukunda öngörülen ayrılık prosedürünün uygulanması hâlinde ise söz konusu yükümlülüklerin ifasının devlet tarafından denetlenmesi mümkün olmakta ve tarafların haklarının güvence altına alınması sağlanmaktadır.¹³ Bu sebeple resmî ayrılık kararının uygulanması hem taraflar açısından daha güvenli hem de çalışma boyunca değinileceği üzere İslâm hukuku açısından sakıncasızdır. Bu bağlamda çalışmada yalnızca ric'î talâk ve ayrılık kurumları üzerine odaklanılmakta, sulh ve tahkim gibi kavramlarının ayrıntılarına girilmemektedir. Böylece iki kurumun hukukî nitelikleri ile benzer ve farklı yönleri üzerinde detaylı bir şekilde durularak, aralarındaki ilişkiyi açıkça ortaya koyan net bir tablo sunulmaya çalışılmaktadır. Bu yönüyle söz konusu araştırma, her iki hukuk sistemindeki benzer işlemlere sahip iki ayrı müessesenin karşılaştırmalı incelenmesi suretiyle hem akademik literatüre hem de aile hukukuna ilişkin tartışmalara katkı sunmayı hedeflemektedir.

Bu çalışmada karşılaştırmalı inceleme üzerinden iki müessesenin amaçları, hükümleri, uygulama şartları ve sonuçları yönünden benzerlik ve farklılıkları ortaya konulmakta, her iki hukuk sisteminin evlilik ilişkisini sürdürmeye veya sona erdirmeye dair yaklaşım biçimleri irdelenmekte; ayrıca klasik fıkıh ile çağdaş medeni hukuk arasında işlevsel bir irtibat kurulmaktadır. Böylece her iki disiplinde yer alan aile hukuku düzenlemeleri daha derinlemesine kavranabilmekte ve disiplinler arası karşılıklı zenginleşmeye katkı sağlanmaktadır. Özelden ise ayrılık ve ric'î talâk kurumlarının mahiyeti daha derinlemesine anlaşılmakta ve kavramsal düzeyde aralarındaki ilişkiler açıklığa kavuşturulmaktadır.

Çalışmada döküman tarama ve mukayeseli analiz yöntemleri kullanılarak hem Türk Medeni Kanunu hem de İslâm fıkıhına dair klasik ve modern kaynaklar sistematik olarak taranmaktadır. İlgili başlıklar altında öncelikle ric'î talâk kurumu İslâm hukuku perspektifinden ele alınmakta, ardından ayrılık müessesesi Türk Medeni Hukuku çerçevesinde incelenmektedir. Bu suretle çalışma, ric'î talâk ile ayrılık kurumlarının uygulanma alanlarını ortaya koymayı ve evlilik birliğinin devamına imkân veren yönlerini açıklayarak aile kurumunun korunmasına katkı sunmayı amaçlamaktadır.

ğuyla ilgili bk. Hamzaçebi, “Türk Medeni Kanununa Göre Boşanma ve Ayrılık Hallerinde Tedbir, Yoksulluk ve İştirak Nafakası”, 25.

¹² Bilge Öztan, *Medeni Hukukun Temel Kavramları* (Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 2013), 477.

¹³ Hâkimin ayrılık sürecinde alacağı geçici önlemler şunlardır: Eşlerin barınmasına ve geçimine ilişkin önlemler; eşlerin mallarının yönetimine ilişkin önlemler; çocukların bakımı ve korunmasına ilişkin önlemler. Bk. Öztan, *Medeni Hukukun Temel Kavramları*, 477.

1. Ric'î Talâk ve Ayrılık Kurumları

1.1. Ric'î Talâk Kurumu

Sözlükte “çözmek, serbest bırakmak, bağını çözmek” anlamına gelen talâk, fıkıh terimi olarak evlilik akdinin, genellikle kocanın (ve bazı özel hallerde kadının) tek taraflı irade beyanıyla sona erdirilmesini ifade eder. Klasik İslâm hukukunda talâk, evlilik ilişkisinin tamamen sona ermediğine ve yeniden kurulmasının şartlarına göre ric'î ve bâin olmak üzere iki kısma ayrılır.¹⁴ Ric'î talâk erkeğin yeni nikâh akdine gerek kalmadan iddet süresi içinde eşine dönebildiği boşamadır. Tarafların yeniden evlenebilmeleri için aralarında yeni bir nikâh akdinin yapılmasını gerektiren boşama türüne ise “bâin talâk” denir. Her iki tür de “talâk” terimiyle adlandırılrsa da hukukî sonuçları bakımından birbirinden önemli ölçüde ayrılır. Ric'î talâkta evlilik bağı henüz tamamen sona ermediği için eşler iddet süresi içinde yeniden birleşebilirken, bâin talâkta bu birlikteliğin yeniden kurulabilmesi için yeni bir nikâh akdi gereklidir.¹⁵ Bu yönüyle ric'î talâk, evlilik hayatını geçici olarak tatil etmesi ve eşlerin aralarına mesafe koymasına imkân tanıyan modern ayrılık müessesesiyle yapısal benzerlik gösterir.

Ric'î talâk, kocanın eşini bir veya iki defa boşamasıyla başlayan ve iddet süresi içinde rücû (evlilik hayatına dönme) hakkını koruyan geçici bir boşama biçimidir. Bu boşamayla birlikte lafzen nikâh sona ermiş gibi görünse de evlilik bağı tamamen kopmamıştır; aksine bu dönem, kocanın geri dönme hakkını kullanabileceği şartlı ve askıda bir süreçtir. Serahsî (ö. 483/1090) bu durumu şart muhayyerliğiyle karşılaştırır ve rücû hakkının, muhayyerliğe benzer bir hukukî yetki olduğunu ifade eder. Zira şart muhayyerliğinde de sözleşme kurulmuş olmakla birlikte bazı hükümler henüz doğmamıştır; hak sahibinin onayıyla geçerlilik kazanır veya sona erer.¹⁶ Bu benzerlik üzerinden ric'î talâkta da aslî boşama işleminin hükümlerinin rücûya kadar bekletildiği, yani işlemin hükmen mevkuf (askıda) olduğu sonucu ortaya çıkar.

Şart muhayyerliğinde muhayyer taraf örneğin satıcı, malın kullanımına ve tasarrufuna dair yetkisini korur. Dilerse bu hakkını kullanarak sözleşmeyi sona erdirebilir. Bu tasarruf, karşı tarafın hakkını ihlal etmez; çünkü

¹⁴ Halil İbrahim Acar, “Talâk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/496-498.

¹⁵ Alâeddin Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed es-Semerkandî, *Tuhfetü'l-fukahâ* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994), 2/185; Şemsüddin Muhammed Hatib eş-Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'âni elfâzi'l-Minhâc* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415/1994), 5/10; Muvaffakuddin Abdullâh b. Ahmed İbn Kudâme, *el-Muğni* (Kahire: Mektebetü'l-Kahire, 1388/1968), 7/519.

¹⁶ Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1414/1993), 6/21.

sözleşme henüz bağlayıcılık kazanmamıştır.¹⁷ Aynı şekilde ric'î talâkta da erkek rücû hakkını kullandığı an (talâk hakkı eksilmiş olmakla birlikte) önceki boşama işlemi hükmünü kaybeder. Her iki durumda da ortada hükümleri tam anlamıyla doğmamış, askıda birer hukukî işlem vardır ve bu işlemler, taraflardan birinin iradesiyle ya devam eder ya da sona erer. Bu yönüyle ric'î talâktaki rücû hakkı, hukukî yapı itibariyle muhayyerliğe benzer şekilde işlev gören bir tasarruftur.¹⁸

1.2. Ayrılık Kurumu

Türk Medenî Kanunu'nun 170. maddesinde düzenlenen ayrılık kurumu, boşanma sebebi¹⁹ bulunmasına rağmen evliliğin henüz tamamen sona erdirilmemesi, ancak ortak hayatın geçici olarak askıya alınması amacıyla mahkeme kararıyla eşlerin fiilen ayrı yaşamalarına izin verilmesi durumudur. Ayrılık hükmü boşanma hukukuna ilişkin bir kurumdur,²⁰ yenilik doğuran bir karardır ve ancak hâkim tarafından verilebilir. Bunun için eşlere boşanma davası açma hakkı veren sebeplerden birinin varlığı ve bu sebebe dayanılarak açılmış bir boşanma veya ayrılık davasının bulunması şarttır.²¹ Her ayrılık durumu, zikri geçen ayrılık kurumunun kapsamına girmemektedir. Nitekim eşlerin evlilik birliği devam ederken fiilen ayrı yaşamaları, 6284 sayılı “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun” uyarınca hâkim tarafından ayrılık tedbiri alınması, eşlerin boşanma ve ayrılık davaları süresince ayrı yaşamaları burada kastedilen ayrılık kurumunun içeriğine dâhil değildir.²²

¹⁷ Fatih Avcı, *Şart Muhayyerliği* (Ankara: Sonçağ Akademi, 2024), 142-144, 185.

¹⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 6/20; Ebû Zekeriyya Yahya b. Şeref en-Nevevî, *el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.), 16/292; Abdüsselâm b. Saîd b. Habîb et-Tenûhî es-Sahnûn, *el-Müdevenetü'l-kübrâ* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmîyye, 1415/1994), 2/225; Ebû'n-Necâ Şerafuddîn Mûsâ b. Ahmed b. Mûsâ b. Sâlim el-Haccâvî el-Makdisî, *el-İknâ' fi fikhi imâm Ahmed b. Hanbel*, thk. 'Abdüllatif Muhammed Mûsâ es-Sübki (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.), 4/4/65.

¹⁹ Boşanma sebepleri aynı zamanda ayrılık sebebidir. Nitekim Medeni Kanun'da boşanma sebeplerinden farklı bir ayrılık sebebi zikredilmemiştir. Bk. Turgut Akıntürk - Derya Ateş, *Türk Medeni Hukuku-Aile Hukuku* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2017), 275.

²⁰ Ayrılık müessesesi mahkemelerin talep olmadığı sürece karar veremeyeceği kuralıyla çeliştiği için anayasaya aykırı görülmüş ve eleştirilmiştir. Aynı zamanda bunun sorumluluktan kaçarak ekonomik ayrıcalıklardan faydalanmaya devam etmek isteyen eşler tarafından suistimal edilebileceği söylenmiştir. Şartları gerçekleşmiş bir boşamanın engellenmesi Katoliklikteki boşanma yasağıyla özdeşleştirilmiştir. Bk. Bilal Köseoğlu - Köksal Kocaağa, *Aile Hukuku ve Uygulaması* (Bursa: Ekin Yayınevi, 2011), 143-144.

²¹ Öztürk, *Aile Hukuku'nda Ayrılık-Türk Hukuku'nda Ayrılık Hükmü Şartları ve Sonuçları*, 51; Bulut, *Aile Hukukunda Boşanma Davaları ve Yabancı Unsurlu Davalar*, 129.

²² Öztürk, *Aile Hukuku'nda Ayrılık-Türk Hukuku'nda Ayrılık Hükmü Şartları ve Sonuçları*, 19.

Fakat 3444 sayılı yasa ile Medeni kanununun 134. maddesine eklenen son fıkraya göre boşanma talebinin reddedilmesinden itibaren en az üç yıl devam eden ve yargıç kararına dayanmayan fiili ayrılık durumunda da boşamaya hükmedilebileceği karara bağlanmıştır.²³

Ayrılık ile birlikte artık eşlerin fiilen birlikte yaşaması gerekmemektedir. Ancak evlilik birliği sona ermediği için eşlerin başkasıyla evlenmeleri mümkün değildir; aksi durumda yapılan evlilik mutlak butlanla sakatlanır. Bu süreçte evlilik, geçici olarak askıya alınmış gibidir ve eşlerin birbirlerine karşı bazı sorumluluklarında değişiklikler meydana gelebilir.²⁴ Nitekim ayrılık sürecinde tarafların evlilikten kaynaklanan bazı hak ve yükümlülükleri (örneğin soyadı, vatandaşlık, mirasçılık, çocukların nesebi, temel aile yükümlülükleri) devam etmekte; buna karşılık birlikte yaşama, cinsel yakınlık ve ortak konutu paylaşma gibi yükümlülükler ile evlilik birliğini temsil yetkisi sona ermektedir. Bu yönüyle ayrılık, evlilik statüsünü sürdürmekle birlikte, ortak yaşamı geçici olarak askıya alan bir kurumdur.²⁵

Görüldüğü üzere ayrılık müessesesi yapısal olarak ric'î talâktan farklıdır. Zira ayrılıkta herhangi bir boşama söz konusu değildir; evlilik hukuken devam etmektedir. Ayrılık kararıyla sadece geçici bir uzaklaşma sağlanır ve bu süreçte taraflar ayrı yaşamaya başlar. Ancak evlilik bu dönem sonunda taraflar boşanma davası açmadığı sürece devam eder. Dolayısıyla ayrılık müessesesi, evlilik birliğini sona erdirici değil, koruyucu ve onarıcı bir geçici statüdür.²⁶ Bu yönüyle ric'î talâkta söz konusu olan boşama ve rücu hakkı gibi bir irade beyanı bulunmadığından, tarafların geri dönmesi bir rücu olmaktan ziyade evliliğin doğal devamıdır. Böylece ayrılık, boşanmayı değil evliliğin devamını esas alan ve tamamen farklı bir hukukî rejime dayanan bir kurumdur.

2. Ric'î Talâk ve Ayrılık Kurumlarının İşletilmesi

Ric'î talâkın vuku bulabilmesi için birtakım şartların gerçekleşmesi gerekmektedir. Bunlar arasında, talâkın birinci veya ikinci boşama olması, eşlerin fiilen evlilik hayatı (zifaf) yaşamış olmaları, boşamanın bir bedel karşılığında gerçekleştirilmemiş olması ve Hanefî mezhebine göre talâkın

²³ Aydın Zevkliler, *Medeni Hukuk Başlangıç Hükümleri- Kişiler Hukuku, Aile Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2000), 909-910.

²⁴ Çandarlı - Berki, *Boşanma-Ayrılma ve Buna Mütedair Yargıtay Kararları*, 88.

²⁵ Çandarlı - Berki, *Boşanma-Ayrılma ve Buna Mütedair Yargıtay Kararları*, 90-91; Ahmet Mithat Kılıçoğlu, *Aile Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2015), 151-152; Zevkliler, *Medeni Hukuk Başlangıç Hükümleri- Kişiler Hukuku, Aile Hukuku*, 910-911; Öztürk, *Aile Hukuku'nda Ayrılık-Türk Hukuku'nda Ayrılık Hükmü Şartları ve Sonuçları*, 182-183; Köseoğlu - Kocaağa, *Aile Hukuku ve Uygulaması*, 142.

²⁶ Çandarlı - Berki, *Boşanma-Ayrılma ve Buna Mütedair Yargıtay Kararları*, 88.

sarih yahut sarihe yakın açık bir lafızla ifade edilmesi yer alır.²⁷ Hanefiler, bu kriterlerin dışında kalan ve özellikle kinayeli lafızlarla yapılan boşamaları -bazı istisnai durumlar hariç- kural olarak bâin sayarken;²⁸ Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezhepleri, lafzın sarih ya da kinayeli oluşuna bakılmaksızın boşamanın genel kural itibarıyla ric'î olduğunu kabul ederler.²⁹

İslâm hukukunda boşama yetkisi belirli istisnalar dışında erkeğe verildiği için boşanma için genelde mahkeme kararına ihtiyaç duyulmamaktadır. Ancak li'ân³⁰ gibi durumlarda mahkemenin talâka hükmetmesi gerekebilmektedir.³¹ Fakat çoğu durumda kocanın ric'î talâk ile eşinden ayrılabilme ya da iddet içinde tekrar eşine dönebilme için hâkimin onayına ihtiyacı yoktur. Bu sebeple talâkın geri dönüşlü mü yoksa dönüşsüz mü (bâin) olacağına karar verebilecek kişi kocadır. Koca yeni bir nikâh olmadan geri dönme hakkını kaybetmek istemiyorsa ric'î talâk şartlarına uygun boşama yapmalıdır. Fakat kocanın kızgınlıkla fevri bir şekilde yanlış karar vermemesi için ilişkinin kötüye gitmesi halinde boşanmadan önce tarafların aralarında arabuluculuk yapacak bir hakem tutmaları tavsiye edilmiştir.³² Bu hakem tarafları dinleyecek ve ilişkinin

²⁷ Talâk lafızları sarih, sarihe mülhak ve kinaye olmak üzere üç gruba ayrılır. Sarih lafızlar yalnızca evlilik akdini sona erdirmek için kullanılan ve başka anlamı olmayan ifadelerdir; bunlarla yapılan boşama, ric'î veya bâin olsun, niyetsiz geçerlidir. Sarihe mülhak lafızlar, bazı yönlerden sarih lafızlara benzeyen ve ya doğrudan niyet gerektirmeyen (örneğin “sen bana haramsın”) ya da niyetle birlikte ric'î talâk hükmü doğuran (örneğin “iddetini say”) ifadelerdir. Kinaye lafızlar ise hem boşamaya hem başka anlamlara gelebilecek çok anlamlı ifadelerdir ve bu ifadelerle talâkın gerçekleşmesi için mutlaka niyet şarttır. Bk. Muhammed Emîn İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr* (Beirut: Dâru'l-Fikr, 1992), 3/230.

²⁸ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 3/296. Zifaf gerçekleşmeden önce vuku bulan, bir bedel karşılığında yapılan (hul' gibi) ya da Hanefî mezhebine göre kinayeli lafızlarla ifade edilen talâklar bâin niteliği taşır. Bâin talâkın bir veya iki kere gerçekleşmesi durumunda buna “küçük ayrılık” (el-beynûnetü's-suğrâ) denir ve taraflar ister iddet süresi içinde ister bu sürenin ardından yeni bir akitle evlenebilirler. Ancak boşama sayısı üçe ulaştığında meydana gelen ayrılığa “büyük ayrılık” (el-beynûnetü'l-kübrâ) adı verilir. Bu durumda, kadın başka bir erkekle sahîh bir evlilik yapıp daha sonra bu evlilik sona ermeden önce eski kocasıyla tekrar evlenemez; bu şart gerçekleşmeden eski kocasıyla yeniden nikâhlanması câiz değildir. Bk. Semerkandî, *Tuhfetü'l-fukahâ*, 2/185; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 3/310; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7/516, 520; Acar, “Talâk”, 39/499.

²⁹ Şirbinî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/4, 6; Acar, “Talâk”, 39/498.

³⁰ Li'ân, eşler arasında gerçekleşen özel bir yeminleşme ve lanetleşme yoluyla boşanmadır. Bu işlemde erkek, kadına zina isnadında bulunur ve dört defa şahitlik eder; ardından beşinci defada Allah'ın lanetini diler. Kadın da buna karşılık dört defa kendisinin iffetli olduğuna yemin eder, beşinci defada ise Allah'ın gazabını ister. Bunun sonucunda taraflar hâkim tarafların boşanmasına hükmeder. Bk. İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 3/482.

³¹ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 3/487.

³² “Eğer karı kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin. Düzeltmek isterlerse Allah aralarını

düzelme imkânı varsa onların aralarını yapacaktır. Fakat hakemin tarafları ayırma yetkisi olup olmadığı mezhepler arasında tartışmalıdır.³³

Kadın boşanmak isterse³⁴ onun ya kocasıyla anlaşarak boşama haklarından birini alması³⁵ ya da boşanmak için geçerli bir gerekçeyle mahkemeye başvurarak hâkim kararıyla boşanması gerekir. Her iki durumda da boşanma bâin olup artık yeni bir nikâh olmadan eşlerin evlilik hayatına dönme imkânı yoktur.³⁶

Türk Medenî Kanunu'nun 170. maddesi ve Anayasa'nın 41. maddesi birlikte değerlendirildiğinde, yasa koyucunun aile kurumunu koruma iradesi açık şekilde ortaya konmuştur. Anayasa "Aile, Türk toplumunun temelidir" ifadesiyle, evlilik kurumunun sosyal bütünlük açısından taşıdığı önemi vurgulamış, TMK ise bu temel ilkenin iç hukukta uygulanmasını sağlayacak mekanizmaları öngörmüştür. Bu bağlamda TMK m. 170, boşanma sebepleri³⁷ oluşmuş olsa dahi hâkime ayrılığa hükmetme yetkisi tanımakta, böylece evlilik birliğinin tamamen sona erdirilmesini geciktirerek taraflara yeniden uzlaşma zemini sunmayı amaçlamaktadır. Hâkim, ayrılık veya boşanma kararı verirken yalnızca hukukî sebeplerin varlığına değil, aynı zamanda taraflar arasındaki etkileşimin niteliğine, kusur oranlarına, evlilikte yaşanan olayların kişisel ve psikolojik etkilerine ve tarafların barışma ihtimaline ilişkin kapsamlı bir değerlendirme yapmakla yükümlüdür. Barışma ihtimalini güçlü bulan hâkim, evliliği koruma amacına uygun olarak ayrılık kararı vermeli,³⁸ bu ihtimalin zayıf

bulur; şüphesiz Allah her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır." Bk. Kur'ân Yolu (Erişim 10 Temmuz 2025), en-Nisâ 4/35.

³³ Serahsî, *el-Mebsût*, 21/62-63; Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muḥammed İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râ'ik şerhu Kenzi'd-dekâ'ik* (b.y.: Dâru'l-Kütübi'l-İslâmî, ts.), 7/25; Ebû 'Abdullah Muḥammed b. İdrîs eş-Şâfiî, *el-Ümm* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rîfe, 1410/1990), 5/209; Sahnûn, *el-Müdevvene*, 2/270; Mansûr b. Yûnus b. Salâhiddîn el-Buhûfî, *Keşşâfu'l-kınâ' 'an metni'l-iknâ'* (b.y.: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 6/5/211.

³⁴ Koca nüşûz yaptığında kadının haklarından feragat ederek kocasıyla anlaşması ve boşanmak istememesiyle ilgili bilgi için bk. Murat Bahar, "The Husband's Nushûz and the Nature of Intra-Familial Şulh in the Context of an-Nisâ' 4:128", *İçtimaiyat* (Aile Özel Sayısı), 75-93.

³⁵ Ebû Bekir b. Mes'ûd el-Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi' fî tertibi's-şerâ'i'* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986), 3/152-154.

³⁶ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 2/322.

³⁷ Türk hukukunda boşanma sebepleri özel ve genel olmak üzere ikiye ayrılır. Özel boşanma sebepleri; zina, hayata kast, pek kötü ve onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk, akıl hastalığıdır. Genel boşanma sebepleri ise evlilik birliğinin sarsılması, eşlerin boşanma konusunda anlaşması ve ortak hayatın yeniden kurulamamasıdır. Bk. Serap Helvacı - Fulya Erlüle, *Medeni Hukuk (Medeni Hukuka Giriş, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku)* (İstanbul: Legal Yayıncılık, 2016), 165-172.

³⁸ Öztürk, *Aile Hukuku'nda Ayrılık-Türk Hukuku'nda Ayrılık Hükümü Şartları ve Sonuçları*, 120.

olduğu durumda ise boşanmaya hükmetmelidir.³⁹ Böylece hukuk, aile kurumunun korunması ve evliliğin sürdürülebilirliği yönünde aktif bir denetim ve yönlendirme işlevi üstlenmiş olur.

Hâkim, takdir hakkını kullanırken gerekçelerini dosyada açıkça göstermeli; soyut değerlendirmelerle değil, somut olay ve delillere dayalı karar vermelidir.⁴⁰ Taraflar arasındaki uyuşmazlığın kalıcı olmadığını, yaşanan sorunların geçici nitelikte olduğunu düşünen hâkim özellikle müşterek çocukların varlığını göz önünde bulundurarak evliliğin düzelebileceği kanaatine varırsa, ayrılık kurumunu işletmeye karar verebilir.⁴¹ Ne var ki hâkimin takdir yetkisi mutlak ve sınırsız değildir. Özellikle zina ve akıl hastalığı gibi boşanma sebeplerinin varlığı hâlinde, hâkimin ayrılık kararı vermemesi gerektiği Yargıtay 2. Hukuk Dairesi ichtihadlarında açıkça ifade edilmiştir.⁴² Zira mutlak boşanma sebebi teşkil eden zina, hayata kast, pek fena muamele ve onur kırıcı davranış gibi durumlarda, tarafları ayrılık kararıyla birlikte fiilen evlilik birliği içinde tutmaya zorlamak, insan haklarına aykırı bir müdahale olarak değerlendirilmiştir.⁴³ Anlaşmalı boşanma, eşin terk etmesi, suç işlemesi veya haysiyetsiz yaşam sürmesi gibi diğer boşanma sebeplerinde de öğretide ve uygulamada, hâkimin ayrılığa hükmetmemesi gerektiğini savunan görüşler bulunmaktadır. Bununla birlikte, söz konusu sebeplerin varlığına rağmen eşler arasında barışma ihtimalinin yüksek olduğu istisnai durumlarda, hâkimin boşanma yerine ayrılık kararı verebilmesinin mümkün olduğu da belirtilmiştir.⁴⁴

3. Ric'î Talâkın ve Ayrılık Kurumunun Sonuçları

Ric'î talâk ve ayrılık, evlilik birliğini geçici olarak durduran iki ayrı müessesedir. Her ikisi de boşama olmaksızın tarafların birlikte yaşamamasına imkân tanımaktadır. Ancak bu kurumlar ayrı yaşama süresi, evliliğin statüsü ve sonuçları bakımından farklılık göstermektedir.

3.1. Süre Tayini

Ric'î talâkın geçerlilik süresi hususunda iddet süresi dikkate alınır. "İddet" kelimesi, sözlükte "saymak, sayılan şeyin miktarı, adet" anlamına gelmekte olup, İslâm hukuk terminolojisinde evliliğin herhangi bir

³⁹ Öztürk, *Aile Hukuku'nda Ayrılık-Türk Hukuku'nda Ayrılık Hükümü Şartları ve Sonuçları*, 119.

⁴⁰ Öztan, *Aile Hukuku*, 710.

⁴¹ Öztürk, *Aile Hukuku'nda Ayrılık-Türk Hukuku'nda Ayrılık Hükümü Şartları ve Sonuçları*, 121.

⁴² Çandarlı - Berki, *Boşanma-Ayrılma ve Buna Mütedair Yargıtay Kararları*, 88; Bulut, *Aile Hukukunda Boşanma Davaları ve Yabancı Unsurlu Davalar*, 129-130.

⁴³ Köseoğlu - Kocaağa, *Aile Hukuku ve Uygulaması*, 140-141.

⁴⁴ Ali İhsan Özüğür, *Boşanma, Ayrılık ve Evlenmenin İptali Davaları* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2011), 565.

nedenle sona ermesinin ardından kadının yeni bir evlilik yapabilmesi için beklemekle yükümlü olduğu süreyi ifade eder.⁴⁵ İddet süresi, kadının hamile olup olmaması, hayız görüp görmemesi gibi kriterlere bağlı olarak değişir. Kur'ân-ı Kerîm'de belirtildiği üzere⁴⁶ hamile olan kadınların iddeti doğumla sona ererken hayız olmayan kızların ve menopoza giren kadınların iddet süresi üç kamerî aydır.⁴⁷ Hamile olmayan kadınlarda ise mezhepler arasında iddetin süresi ve ölçüsü konusunda ihtilaf bulunmaktadır. Hanefî ve Hanbeliler üç hayız döneminin Şâfiî ve Mâlikîler ise hayızdan sonraki üç temizlik döneminin geçmesini gerekli görmüşlerdir.⁴⁸

Kadının iddet süresinin üçüncü hayızdan sonra ne zaman sona ereceği konusunda iki görüş ele alınmaktadır. Sahâbe uygulamasıyla desteklenen ve muhalif bir rivayet bulunmadığı için icmâ kabul edilen anlayışa göre iddet ancak gusülden sonra sona erer. Çünkü hayızla ilgili diğer pek çok hüküm gibi bu hüküm de gusülle tamamlanır. İkinci görüş ise hayız dönemi bittikten sonra gusül beklenmeden iddetin sona ereceğini savunur. Bu görüş Tâvûs (ö. 106/725), Saîd b. Cübeyr (ö. 94/713) ve Evzâî (ö. 157/774) gibi âlimlere aittir ve âyetin “üç kur' beklemeleri⁴⁹” lafzına dayanır. Ayrıca hadîslerde “kur'” kelimesinin hayız anlamında kullanıldığı belirtilerek, hayızın sona ermesiyle bekleme süresinin de bittiği ileri sürülür.⁵⁰

Türk hukukunda ayrılık kurumunu işletmeye hükmedilmesi hâlinde ise hâkim, bir yıldan az ve üç yıldan fazla olmamak kaydıyla ayrılık süresini takdir eder. Bu süre, ayrılık kararının kesinleştiği tarihten itibaren işlemeye başlar. Hâkim, ayrılık süresini belirlerken eşlerin psikolojik yapılarını, karakter özelliklerini, sosyal statülerini, içinde buldukları çevrenin değer yargılarını, varsa müşterek çocukların yaş ve eğitim durumlarını, evlilik birliğinin sarsılma derecesini, uyuşmazlığa yol açan olayların taraflar üzerindeki etkilerinin geçmesi için gereken süreyi ve taraflar arasındaki barışma ihtimalinin ne derece kuvvetli olduğunu dikkate alır. Belirlenecek bu süre sonradan ne uzatılabilir ne de kısaltılabilir; bu nedenle hâkim,

⁴⁵ İddet, nikâhın feshi, ölüm ya da boşanma sonrası rahmin boş olduğuna delâlet eden süredir. Bk. Ebû'l-Hasen Alî b. Ahmed b. Mükremillâh (Mükerrerem) es-Saîdî el-Adevî, *Hâşiyetu'l-Adevî 'alâ Şerh-i Muhtasar-ı Halîl li'l-Haraşî* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.), 4/136.

⁴⁶ “Kadınlarınızdan âdetten kesilmiş olanlar ile âdet görmeyenler hakkında tereddüt ederseniz onların bekleme süresi üç aydır. Gebe olanların bekleme süreleri ise doğum yapımlarıyla sona erer. Kim Allah'a saygısızlıktan sakınırsa Allah ona içinde bir kolaylık verir.” et-Talâk 65/4.

⁴⁷ Şirbinî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/9-10; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7/520.

⁴⁸ Ebû'l-Ferec Şemsüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Ahmed el-Makdisî İbn Kudâme, *eş-Şerhu'l-kebir 'alâ metni'l-Mukni'* (b.y.: Dâru'l-Kitâb el-'Arabî, ts.), 9/112.

⁴⁹ el-Bakara 2/228.

⁵⁰ Semerkandî, *Tuhfetü'l-fukahâ*, 2/179; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7/521.

sürenin belirlenmesine ilişkin takdirini gerekçeli biçimde hükümde açıkça ortaya koymalıdır.⁵¹

Hâkimin ayrılık süresini genellikle bir yıl olarak belirlemesi gerektiği kabul edilmektedir. Zira eşlerin bu süre zarfında barışmamış olmaları, ilerleyen dönemde uzlaşma ihtimalinin oldukça düşük olduğunu göstermektedir. Bu sebeple iki veya üç yıllık ayrılık sürelerine uygulamada nadiren hükmedilmektedir.⁵² Ayrıca ayrılık kararından önce eşlerin fiilen ayrı yaşamış olmaları, kanuni ayrılık süresine dâhil edilmemekte; bu süre, ayrılık kararının kesinleşmesiyle birlikte işlemeye başlamaktadır.⁵³

Ric'î talâk ve ayrılık kurumu arasındaki bu mukayese, kurumların süre tayininde farklı faktörleri dikkate aldıklarını göstermektedir. Zira ric'î talâk kurumu adet döngüsünü ve hamilelik durumunu dikkate alarak iddet süresini hesaplamakta, kişilere göre değişen değil genel geçer bir süre tayininde bulunmaktadır. Ayrılık kurumu ise kişilerin ve çevrelerinin etkisini dikkate alarak, ayrıca muhtemel barışma zamanlarını gözetenek bir yıldan üç yıla kadar ayrılığa hükmetmektedir. Diğer bir ifadeyle kurumlar arasındaki fark esas aldığı ölçütlerin farklılığına işaret etmektedir; birisi sosyal ve psikolojik takdiri esas alırken diğeri biyolojik ve fikhî ölçütlere dayanmaktadır.

3.2. Belirlenmiş Süre İçerisinde Eşlerin Hukukî Durumu

İslâm hukukuna bakıldığında ric'î talâkla boşanmış kadın, iddet süresi sona erinceye kadar kocasıyla evli sayıldığından bu süre zarfında koca tarafından ona yönelik talâk, zihâr, ilâ ve li'ân gibi evliliğe özgü hukukî işlemler geçerliliğini korur. Taraflardan birinin ölmesi halinde ise diğeri onun mirasçısı olur. Bu hususta fakihler arasında icmâ oluşmuştur.⁵⁴ Aynı şekilde taraflar arasında muhâlea⁵⁵ akdinin yapılabilmesi, rücû için yeni bir nikâh veya mehirci ihtiyaç duyulmaması ve kadının rızasının aranmaması da bu evlilik bağının devam ettiğini gösteren diğeri delillerdir. Aynı şekilde rücû ile cinsel ilişkinin meşrulaşması, boşamanın ardından gerçekleşen ikinci bir boşamanın geçerli olması ve Kur'an'da ric'î talâkın 'geri alma'

⁵¹ Öztürk, *Aile Hukuku'nda Ayrılık-Türk Hukuku'nda Ayrılık Hükümü Şartları ve Sonuçları*, 178-179; Özüğür, *Boşanma, Ayrılık ve Evlenmenin İptali Davaları*, 566.

⁵² Öztürk, *Aile Hukuku'nda Ayrılık-Türk Hukuku'nda Ayrılık Hükümü Şartları ve Sonuçları*, 179.

⁵³ Öztürk, *Aile Hukuku'nda Ayrılık-Türk Hukuku'nda Ayrılık Hükümü Şartları ve Sonuçları*, 181.

⁵⁴ Şirbini, *Muğni'l-muhtâc*, 5/10; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7/519.

⁵⁵ Sözlükte "elbiseyi çıkarmak, soyunmak; ayırmak" gibi anlamlara gelen hul', fikihta kadının belli bir bedel vermesi karşılığında kocanın ayrılmaya razı olması üzerine evlilik bağından kurtulmasını ifade eder. Karşılıklı anlaşmayla gerçekleşmesi sebebiyle bu işleme muhâlea adı verilir. Bk. Fahrettin Atar, "Muhâlea", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 30/397.

(rücû) ve 'ıslah' kavramlarıyla ifade edilmesi nikâhın sona ermediğini açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca boşamanın ardından kadın hakkında 'zevc' ya da 'ba'l' (koca) unvanının kullanılmaya devam edilmesi nikâh bağının hükmen sürdüğüne dair dilsel bir delildir.⁵⁶ Bu bağlamda rücû işlemi yeni bir nikâh akdi anlamına gelmeyip mevcut nikâh bağının yeniden işlerlik kazanmasıdır. Nitekim kadın boşanmadan sonra iki yıl içinde doğum yaparsa çocuk önceki evlilik ilişkisine nispet edilir. Bütün bu deliller ric'î talâkta evlilik bağının iddet süresince hukukî olarak devam ettiğini açıkça göstermektedir.⁵⁷

Ric'î talâkta eşler arasında sadece cinsel temas sona ermiştir.⁵⁸ Bu da geçici bir durumdur. Nitekim ric'î talâkla boşanmış bir kadının iddet süresinde kocası için süslenip güzel görünmeye çalışmasına izin verilmiştir. Zira aralarındaki evlilik bağı devam etmektedir ve kocanın onu tekrar alması dinen teşvik edilmiştir. Ancak rücû etmeyi düşünmüyorsa erkeğin cinsel ilişkiye yol açacak durumlardan özellikle uzak durması tavsiye edilmiştir. Çünkü bu durum Hanefilerce geri dönüş sayılacağından tekrar boşamayı gerektirecek, bu da kadının iddet süresini uzatarak ona zarar verecektir. Yine de erkeğin kadının mahrem yerlerini görmesi haram olarak nitelenmemiştir. Çünkü Hanefilere göre onunla cinsel ilişki hâlâ helâldir.⁵⁹ Şâfîlere göre ise ric'î talâk da olsa eşler arasında cinsel ilişki ve öpüşme benzeri fiiller yasaktır.⁶⁰

Eşler arasında ayrılık kararı verildiğinde de evlilik hukuken sona ermediği için eşler, Türk Medeni Kanunu'nun 150 ve 185. maddeleri uyarınca birbirlerine sadakat yükümlülüğünü sürdürmekle mükelleftir. Bu nedenle eşlerden birinin diğerinden ayrı yaşadığı dönemde, bilerek ve isteyerek üçüncü bir kişiyle cinsel ilişkide bulunması halinde, diğer eş Türk Medeni Kanunu'nun 161. maddesi uyarınca zina suçuna dayanarak boşanma davası açma hakkına sahiptir.⁶¹

Ayrılık sürecinde kadın, evlenmekle elde ettiği kocanın soyadını

⁵⁶ "Boşanan kadınlar kendi başlarına (evlenmeksizin) üç âdet süresince beklerler. Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorlarsa, Allah'ın rahimlerinde yaratıldığını gizlemeleri onlara helâl olmaz. Eğer taraflar arayı düzeltmeyi istiyorlarsa kocaları, onları kendilerine geri çevirme hususunda başkalarından daha ziyade hak sahibidirler..." el-Bakara 2/228.

⁵⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, 6/20; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 3/204.

⁵⁸ Bâin talâkta ise nikâh bağı tamamen kopmuştur. Örneğin bir adam eşini bâin talâkla (yani kesin boşama ile) boşamış ve zaruret gereği aynı odada kalıyorsa onunla arasına perde gibi bir engel koyması gerekir. Konuyla alakalı ayrıntılı bilgi için bk. Serahsî, *el-Mebsût*, 6/36.

⁵⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, 6/24-25.

⁶⁰ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/9-10.

⁶¹ Öztürk, *Aile Hukuku'nda Ayrılık-Türk Hukuku'nda Ayrılık Hükmi Şartları ve Sonuçları*, 184.

taşıma, Türk vatandaşlığı gibi hakları kullanmaya devam eder.⁶² Eşlerden birinin ölümü durumunda diğer eş mirasçısı olur. Ayrıca bu süreçte doğan çocukların nesebi, evlilik içinde doğmuş sayıldıklarından anne ve babaya aittir.⁶³ Yardımlaşma, sadakat, evlilik birliğinin giderlerine katılma, meslek veya iş seçiminde birliğe zarar vermeme ve çocuklara karşı gerekli özeni gösterme yükümlülükleri devam eder.⁶⁴ Hâkim tarafından ayrılık kararı verildiğinde kural olarak eşler arasındaki mevcut mal rejimi de devam eder. Ancak şartların gerektirmesi hâlinde, hâkim mal rejiminde tarafların menfaatini gözeterek değişiklik yapma yetkisine sahiptir.⁶⁵ Yani ayrılık, eşler arası hukukî ilişkinin yalnızca ortak yaşam boyutunu askıya alan, ancak evlilik statüsünü sürdüren geçici bir durumdur.

Ayrılık kararı evlilik birliğini sona erdirmese de evliliğin gerektirdiği müşterek hayatın doğurduğu bazı hak ve yükümlülükler ayrılıkla birlikte sona ermektedir. Nitekim Türk Medeni Kanunu'nun 185/3. maddesi gereğince eşlerin birlikte yaşama yükümlülüğü, bu yükümlülüğe bağlı olarak evlilik birliğinin mutluluğunu birlikte sağlama, ortak hayatı aynı konutta sürdürme, aynı yatakta birlikte olma ve birbirlerine cinsel yakınlık gösterme gibi yükümlülükleri ayrılık kararıyla ortadan kalkar. Ayrıca TMK m. 188 uyarınca eşlerin evlilik birliğini temsil yetkisi de sona ermiş sayılır.⁶⁶

Netice olarak, gerek ric'î talâk gerekse ayrılık, evlilik birliğini nihai olarak sona erdirmeden önce taraflara düşünme, değerlendirme ve yeniden birleşme fırsatı tanıyan geçici hukukî statüler sunmaktadır. Her iki kurumda da evlilik bağı tamamen kopmamış, sadece bazı yönleriyle askıya alınmıştır. Bu bağlamda, eşler sadakat yükümlülüğü, mirasçılık hakkı, nafaka sorumluluğu gibi temel evlilik hükümlerini korumaya devam ederken cinsellik gibi özel hayata ilişkin bazı haklarından feragat ederler.

3.3. Belirlenmiş Süre İçerisinde Çocukların Hukukî Durumu

Ric'î talâk sonrası iddet içinde doğan çocuğun nesebi kocaya aittir. Hatta azami hamilelik süresi iki sene olarak düşünüldüğü için -kadın

⁶² Çandarlı - Berki, *Boşanma-Ayrılma ve Buna Mütedair Yargıtay Kararları*, 90-91.

⁶³ Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, 151-152; Zevkliler, *Medeni Hukuk Başlangıç Hükümleri- Kişiler Hukuku, Aile Hukuku*, 910-911.

⁶⁴ Öztürk, *Aile Hukuku'nda Ayrılık-Türk Hukuku'nda Ayrılık Hükümü Şartları ve Sonuçları*, 182-183; Zevkliler, *Medeni Hukuk Başlangıç Hükümleri- Kişiler Hukuku, Aile Hukuku*, 911; Köseoğlu - Kocaağa, *Aile Hukuku ve Uygulaması*, 142.

⁶⁵ Öztürk, *Aile Hukuku'nda Ayrılık-Türk Hukuku'nda Ayrılık Hükümü Şartları ve Sonuçları*, 188-189; Çandarlı - Berki, *Boşanma-Ayrılma ve Buna Mütedair Yargıtay Kararları*, 91.

⁶⁶ Öztürk, *Aile Hukuku'nda Ayrılık-Türk Hukuku'nda Ayrılık Hükümü Şartları ve Sonuçları*, 182-183; Zevkliler, *Medeni Hukuk Başlangıç Hükümleri- Kişiler Hukuku, Aile Hukuku*, 911; Köseoğlu - Kocaağa, *Aile Hukuku ve Uygulaması*, 142.

iddetinin sona erdiğini açıkça beyan etmemişse- iddet müddetinin bitiminden sonra iki yılı aşmayan sürede doğan çocuk da kocaya nispet edilir. Bu durum eşlerin iddet içinde cinsel münasebette buldukları ve kocanın ric'î talâk yoluyla fiilen eşine döndüğü varsayımına dayanır. Bu yorum hem kadının iffetine hem de evliliğin hukukî sürekliliğine olumlu bir değerlendirme getirir. Aksi takdirde çocuğun başka bir erkeğe nispeti, her iki taraf açısından da töhmet anlamına gelir.⁶⁷

İslâm hukukunda talâk durumunda küçük çocuğun velâyeti kural olarak babaya, hidânesi⁶⁸ ise anneye aittir.⁶⁹ Hidâne, erkek çocuk için yeme, içme ve temizlik gibi temel ihtiyaçlarını tek başına karşılayabilecek yaşa kadar annede kalır. Bu yaş genellikle yedi-sekiz civarı olarak kabul edilir. Bu yaştan sonra erkek çocuk ahlâkî ve ilmî gelişimi açısından babanın terbiyesine muhtaç sayılır. Kız çocuk ise bulûğ çağına kadar annede kalmaya devam eder. Çünkü bu dönemde kadınlara özgü edep, ahlâk ve ev içi becerileri öğrenmeye ihtiyaç duyar. Ancak âdet görme gibi bulûğ belirtileri başladığında, cinsel korunma ve iffet muhafazası öne çıktığından, kız çocuğunun bakımı da babaya veya erkek bir veliye geçer.⁷⁰ Ayrıntılarda farklar bulunmakla birlikte annenin zorunlu durumlar haricinde çocuğunu emzirme yükümlülüğü yoktur. Mâlikîler'de ise soylu bir aileden gelmeyen kadınların çocuklarını emzirmesi gerektiği söylenmiştir. Bunun dışında çocuğa sütanne tutma sorumluluğu babaya aittir.⁷¹

⁶⁷ Bâin talâk durumunda ise, boşanmadan itibaren iki yıl içinde doğan çocukların ne-sebi kocaya izafe edilir; çünkü hamileliğin evlilik sırasında başlamış olma ihtimali mevcuttur. Ancak bu sürenin aşılması hâlinde, hamileliğin boşanma sonrası başladığı kesinleştiği için çocuk kocaya nispet edilmez. Bk. Serahsî, *el-Mebsût*, 6/45-46; Ebû'l-Fazl Mecdüddîn 'Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsilî, *el-İhtiyâr li ta'lîl-i-Muhtâr* (Beyrut: Matba'atü'l-Halebî, 1356/1937), 3/179.

⁶⁸ İslâm hukukunda velâyet, küçüğün şahsına, malına ve eğitimiyle bakımına yönelik üç yönlü bir koruma sistemidir. Bu üçlü yapıdan, çocuğun fiziksel ve ruhsal gelişimiyle ilgilenen yönüne hidâne denir. Velâyet, genel anlamda daha kapsayıcı bir kavram olup, hidâne kişi üzerindeki velâyetin bir alt türü sayılır. Evlilik devam ettiği sürece anne ve baba bu görevleri birlikte yürütür. Ancak evlilik sona erdiğinde velâyet babaya ya da erkek akrabalara geçeceğinden ve erkekler çocuğun bakımında yetersiz kalabileceğinden hidâne kavramı devreye girer. Bu durumda anne veya kadın akrabalar sürece dâhil olur. Klasik fıkıh kitaplarında hidâne düzenlemeleri genellikle boşanma bölümlerinde yer alır çünkü bu hak, evlilik sona erdiğinde hukuken önem kazanır ve ihtilaf konusu olur. Bk. Ali Bardakoğlu, "Hidâne", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/467.

⁶⁹ Ebû Muhammed Fahrüddîn Osmân b. Alî b. Mihcen b. Yûnus es-Sûfî el-Bârîî ez-Zeylaî, *Tebyînü'l-hakâ'ik şerhu Kenzü'd-dekâik* (Kahire: el-Matba'atü'l-Kübra el-Emîriyye, 1313), 3/46; Nevevî, *el-Mecmû'*, 18/320-321; Makdisî, *el-İknâ' fi fıkhi imâm Ahmed b. Hanbel*, 4/4/157-158.

⁷⁰ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 4/41-43.

⁷¹ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 4/8; Muhammed b. Ahmed b. 'Arefe ed-Desûkî, *Hâşiyetu'd-Desûkî 'ale's-Şerhi'l-kebîr* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.), 2/525-527; Halîl b. İshak

Ric'î talâk durumunda kadın hâlen kocasının nikâhı altındadır. Bu nedenle ric'î talâkla boşanmış bir kadın, kocasının yanında kalmaya devam eder ve çocuğuyla tıpkı boşanmadan önceki evlilik hayatında olduğu gibi ilgilenir. Bu durumda baba, çocuk henüz anneye muhtaçken onu anneden alarak başka bir şehre götüremez. Aynı şekilde kadın da çocuğunu başka bir yere götüremez.⁷² Anne çocuğunu emzirmesi karşılığında ücret talep edemez; zira emzirme bu durumda onun asli sorumluluğu sayılır.⁷³ Buna karşılık bâin talâkta, yani iddet süresinin sona ermesiyle ya da üç talâkla boşanma gerçekleştiğinde ortaya çıkan talâkta kadın artık eski eşi nezdinde yabancı konumundadır. Bu durumda çocuğunu emzirmesi bir sorumluluk değil, bir hizmet niteliği taşıdığından anne ücret talep etme hakkına sahiptir.⁷⁴

Türk hukukunda ayrılık süresinde doğan yahut rahme düşen çocuğun nesebi de evlilik birliği hukuken sona ermediği için babaya nispet edilir ve sahih sayılır. Bu dönemde evliliğin tabii sonuçları büyük ölçüde devam ettiğinden çocuk üzerindeki velâyet, nafaka, bakım, terbiye ve itaat yükümlülükleri ile tarafların birbirlerine karşılıklı yardım ve destek sorumlulukları ve miras hukuku hükümleri geçerliliğini sürdürür. Velâyet konusunda ise hâkim, tarafları dinleyerek ve özellikle çocuğun ahlâkî menfaatlerini gözeterek karar verir. Eşler arasında velâyete lâıyıklık bakımından denklik söz konusu olduğunda çocuk daha az kusurlu tarafa teslim edilir. Hâkim, bu takdiri yaparken sadece boşanma sebeplerine değil; eşlerin ikamet mahallerine, çalışıp çalışmadıklarına, çocukla ilgilenebilecek yakın akraba veya destek unsurlarının varlığına, bu kişilerin çocukla ilişkilerinin niteliğine ve evde üvey çocuk gibi ahlâkî açıdan etkili unsurların bulunup bulunmadığına da dikkat eder. Şayet çocuk karar verecek olgunluğa erişmişse onun da görüşü dikkate alınır.⁷⁵

Uygulamada küçük yaştaki çocukların anne bakım ve sevgisine daha fazla ihtiyaç duydukları, annelerin ise çocukların beslenme ve günlük bakımıyla daha yakından ilgilendikleri gerekçesiyle velâyet çoğunlukla anneye verilmektedir. Velâyete sahip olmayan ebeveyn ise belirli zaman dilimlerinde çocuğu görme ve kişisel ilişki kurma hakkına sahiptir. Bu ebeveyn ayrıca kendi ekonomik gücü oranında çocuğun geçim ve

el-Cündî, *Muhtasar-ı Halil*, thk. Ahmed Câd (Kahire: Daru'l-Hadîs, 1426/2005), 138-139.

⁷² Kâsânî, *Bedâiu ş-sanâi'*, 4/44.

⁷³ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 4/10; Kâsânî, *Bedâiu ş-sanâi'*, 4/41; Cündî, *Muhtasar-ı Halil*, 138-139.

⁷⁴ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 3/620.

⁷⁵ Esat Şener, *Açıklamalı İctihadlı Türk Medeni Kanunu* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 1991), 355; Çandarlı - Berki, *Boşanma-Ayrılma ve Buna Mütedair Yargıtay Kararları*, 92.

terbiyesine katkı sağlamakla yükümlüdür. Velâyet hakkını haiz olan taraf ise çocuğun diğer ebeveyniyle olan ilişkisinin devamına imkân tanımakla mükelleftir. Ayrıca çocuğun malları üzerinde tasarruf yetkisi de kural olarak velâyet sahibi ebeveyne aittir. Ancak bu yetki çocuğun menfaatine aykırı kullanılamaz; malların semeresi öncelikli olarak çocuğun bakım, geçim ve eğitimi için tahsis edilir.⁷⁶

Her iki hukuk sisteminde de anne, küçük çocuğun bakımında öncelikli konuma sahiptir. Türk Medeni Hukuku'nda ayrılık sürecinde çocuk çoğunlukla annenin yanında kalır ve aile konutu ya da annenin ikametgâhında yaşamaya devam eder. İslâm hukukunun belirlediği ric'î talâkta ise çocuk genellikle annenin yanında kalmakla birlikte aile evinden ayrılmaz. Her iki kurumda da babanın çocuğun bakım ve eğitim giderlerini karşılama yükümlülüğü devam eder. Bu çerçevede hem ayrılık hem de ric'î talâk süreci, çocuğun menfaatini ve korunmasını esas alan benzer yükümlülükler içermektedir.

3.4. Süre İçinde Nafaka Sorumluluğu

İslâm hukukunda, ric'î ve çoğunluğa göre bâin talâk durumunda kadının iddet süresi boyunca kocasının evinde kalması esastır. Ric'î talâkta evlilik akdi hâlen geçerli olduğundan koca kadının evden çıkmasını engelleme hakkına sahiptir; zira kadın bu süreçte hâlâ kocasının nikâhı altındadır ve rüçû imkânı bulunmaktadır.⁷⁷ Nitekim Kur'an'da, “Onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkasınlar.”⁷⁸ buyurulmuştur. Ayrıca “Onları kendi oturduğunuz yerde oturtun”⁷⁹ âyeti de kadının iddet süresince evden çıkarılamayacağına delalet etmektedir.⁸⁰ Eğer bir kadın, ailesinin evinde

⁷⁶ Çandarlı - Berki, *Boşanma-Ayrılma ve Buna Mütedair Yargıtay Kararları*, 92.

⁷⁷ Bâin talâkta ise kadın hamileyse hamilelik iddeti gereği nafaka hakkı vardır. “Eğer hamile iseler, onlara doğum yapıncaya kadar nafaka verin.” (et-Talâk 65/6). Hamile değilse, görüş ayrılığı vardır: Hanefîler ve bazı sahâbiler nafaka ve sükna hakkı bulunduğu savunurken, Ahmed b. Hanbel ikisini de reddeder; Şâfiî, Mâlik ve diğer bazı âlimler ise en azından barınma hakkının sürdüğünü kabul eder. Tartışma, Fâtıma bint Kays hadisi etrafında şekillenir; bazı sahâbiler bu rivayeti genelleştirmeye karşı çıkarak bâin talâkta da sükna hakkının devam ettiğini belirtmiştir. Bk. ‘Alî b. Muhammed el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr fî fikhî mezhebi'l-imâmî's-Şâfi'î ve hüve şerhi Muhtasarı'l-Müzenî*, thk. Şeyh ‘Alî Muhammed Mu'avvid vd. (Beirut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1999), 19/11/245-248. Fâtıma bint Kays rivayetinin incelemesi için bk. Hakan Tahtacı, “Fâtımâ binti Kays ve Rivâyetleri (Nafaka ve Süknâ Meselesi)”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 42 (Nisan 2022), 249-262.

⁷⁸ et-Talâk 65/1.

⁷⁹ et-Talâk 65/6.

⁸⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 6/32-33, 36; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 3/205; Ebû İsmâ'îl b. Yahyâ el-Müzenî, *Muhtasarı'l-Müzenî* (Beirut: Dâru'l-Ma'rife, 1990), 8/339; Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, 19/11/245-248; Nevevî, *el-Mecmû'*, 18/276; Şemsuddîn Muhammed Hatîb eş-Şirbînî, *el-İknâ' fî halli elfâzi Ebî Şucâ'*, thk. Mektebu'l-buhûs ve'd-

ya da başkasının evinde misafir olarak bulunduğu sırada kocası tarafından boşanırsa iddet süresini geçirmek üzere kocasının evine dönmesi gerekir. Kadın, kocasıyla birlikte kiralık bir evde yaşıyorsa ve bu evde boşanmışsa iddet süresi tamamlanıncaya kadar evin kira bedelinin ödenmesi kocanın yükümlülüğündedir.⁸¹

Boşanma kadının kusuruyla olursa, örneğin İslâm'dan ayrılması gibi dinî ya da ahlâkî bir sebep üzerine gerçekleşmişse, nafaka hakkı düşer. Kur'an'da "Apaçık bir fuhuş"⁸² hali zikredilmiş olup bu da ya kadının zina nedeniyle cezalandırılmak üzere çıkarılması ya da evden çıkışın bizzat fuhşun kendisi sayılacağı durumlar şeklinde tefsir edilmiştir. Buna karşılık ayrılık kadının kusuru olmaksızın, örneğin özgürlüğünü seçmesi veya denk olmama gibi nedenlerle meydana gelmişse, nafaka hakkı korunur. Yine erkek boşanmayı kendi iradesiyle gerçekleştirmişse kadının kusuruna bakılmaksızın nafaka vermekle yükümlüdür; çünkü nafaka, erkek için bir sorumluluktur.⁸³ Örneğin li'ân, ilâ ya da iktidarsızlık gibi sebeplerle meydana gelen ayrılıklarda -gerdeğe girilmiş veya halvet gerçekleşmişse- kadına nafaka verilmesi gerekir.⁸⁴

Türk hukukunda ayrılık hükmü evliliği hukuken sona erdirmediği için hâkim, ayrılıkla birlikte ortaya çıkan kişisel ve ekonomik ilişkileri de düzenlemekle yükümlüdür.⁸⁵ Hâkim gerekli tedbirleri alırken eşlerin belirli bir süre sonra bir araya gelebileceklerini göz önünde bulundurarak

dirâsât (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.), 2/2/403; Ebû Sa'îd İbnü'l-Berâzi, *et-Tehzib fî İhtisâri'l-Müdevvene*, thk. Muhammed Emin Veled Muhammed Salim b. Şeyh (Dubâi: Dâru'l-Buhûs li'd-dirâsâti'l-İslâmiyye, 1423/2002), 2/384, 438-439; Kâdî Ebû Muhammed 'Abdulvehhâb, *et-Telkîn fî'l-fikhi'l-Mâlikî*, thk. Ebû Üveys Muhammed (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1425/2004), 1/131; 'Adevî, *Hâşiyetu'l-'Adevî*, 3/228; Makdisî, *el-İknâ' fî fikhi İmâm Ahmed b. Hanbel*, 4/4/139.

⁸¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 6/33-34.

⁸² et-Talâk 65/1.

⁸³ "Çalışanlarımın ve eşlerimin nafakasından sonra geride bıraktıklarım sadakadır." Ebû 'Abdullah Muhammed b. İsmâ'îl b. İbrâhîm el-Buhârî, *el-Câmi'u s-sahîh*, thk. Muhammed Zühêyr b. Nâsır (b.y.: Dâru Tavki'n-Necât, ts.), "Vesâyâ", 32. İlgili hadisin açıklamasına dair bk. Ali Rıza Kara, *Endülüs Hadis Şerhçiliği* (İstanbul: Kitâbî Yayınları, 2025), 183.

⁸⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 5/27; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 4/8-9; Ebû'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el-Mergînânî, *el-Hidâye fî şerhi Bidâyeti'l-mübtedî*, thk. Tallal el-Yusuf (Beyrut: Dâru'l-İhyâ'î Tûrâsî'l-'Arabî, ts.), 4/2/290; Muhammed Mahmûd b. Ahmed el-'Aynî, *el-Binâye fî şerhi'l-Hidâye* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2000), 5/689; Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 2/338; Ekmelüddîn Muhammed b. Mahmûd b. Ahmed el-Bâbertî, *el-'Inâye fî şerhi'l-Hidâye* (b.y.: Dâru'l-Fikr, ts.), 10/4/404; Muhammed b. Ferâmurz Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükâm şerhu gureri'l-ahkâm* (b.y.: Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabiyye, ts.), 2/1/417; Şâfîî, *el-Ümm*, 5/250-251, 253; 'Adevî, *Hâşiyetu'l-'Adevî*, 4/192.

⁸⁵ Öztürk, *Aile Hukuku'nda Ayrılık-Türk Hukuku'nda Ayrılık Hükmü Şartları ve Sonuçları*, 185.

bu birliğin kurulmasını zorlaştırmamaya gayret etmeli ve alınması zorunlu olan geçici tedbirlerle yetinmelidir.⁸⁶

Eşler birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve mal varlıkları ile katılacaklarından (TMK m. 186) eşlerin ekonomik güçlerini, gelir ve giderlerini, mal varlıkları bulunup bulunmadığını, varsa bunların değer ve gelirlerini araştırıp belirleyecek, çocukların hangi eş yanında olduğunu tespit edecek, bir eşin diğerine nafaka verip vermeyeceğine, verecekse ne miktar vereceğine, yine -eşler ergin olmayan çocukların bakım, eğitim ve gözetimine birlikte özen göstermek zorunda olduklarından çocuklar için de- çocuk yanında olmayan eşin diğer eşe nafaka verip vermeyeceğine verecekse ne miktar vereceğine karar verecektir.⁸⁷

Ayrılık halinde mahkeme tarafından tayin edilen tedbir nafakası,⁸⁸ yoksulluk nafakasından farklı olarak eşin yoksulluğa düşmesi şartına bağlı değildir. Bu nafaka ayrılık süresince verilir ve geçici niteliktedir; süre sınırı olmaksızın da hükmedilebilir. Amaç ayrılık döneminde tarafların geçimini sağlamaktır. Tedbir nafakasının niteliği ve yasal düzenlemeler gereği eşlerin imkânları ölçüsünde evin giderlerine katkı sağlaması gerekir. Bu giderlere örnek olarak elektrik, su ve doğalgaz faturası örnek gösterilebilir. Bir tarafın gelirinin az olması onu yükümlülükten kurtarmayıp, onun da imkânları dairesinde ortak giderlere katkı yapması gerekmektedir.⁸⁹ Ayrılık hükmü, evlilik birliğini hukuken sona erdirmediği için ve ortak hayat geçici olarak askıya alındığı için hâkimin aile konutunda kalma hakkını eşlerden birine vermesi, onun aile konutu olma niteliğini sona erdirmez. Bu durumda da TMK m. 194 hükmü (aile konutunun korunması) geçerliliğini sürdürür.⁹⁰ Dolayısıyla aile konutu, mal taksimi yapılmış gibi değerlendirilemez, barınması için tayin edilen kişinin malı olmaz. Mal rejimine gelince TMK m. 180 gereği hâkimin ayrılık halinde eşlerin aralarında sözleşmeyle kabul ettikleri mal rejiminin kaldırılmasına karar verebilir.⁹¹

4. Ric'î Talâk ve Ayrılık Sürecinin Sona Ermesi

Ric'î talâk ve ayrılık, evliliğin nihai olarak sona erdiği durumlar olmayıp taraflara evlilik birliğini yeniden değerlendirme ve onarma imkânı tanıyan geçici hukukî statülerdir. Her iki süreç de eşlerin ortak hayatı yeniden kurmaları ya da geçici ayrılığın kesin bir boşanmaya dönüşmesiyle sonuçlanmaktadır.

⁸⁶ Öztan, *Aile Hukuku*, 712.

⁸⁷ Özüğür, *Boşanma, Ayrılık ve Evlenme İptali Davaları*, 587.

⁸⁸ Çandarlı - Berkî, *Boşanma-Ayrılma ve Buna Mütedair Yargıtay Kararları*, 91.

⁸⁹ Harun Bulut, *Aile Hukukunda Velayet ve Nafaka Davaları* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2007), 72.

⁹⁰ Öztürk, *Aile Hukuku'nda Ayrılık-Türk Hukuku'nda Ayrılık Hükmü Şartları ve Sonuçları*, 188.

⁹¹ Öztan, *Aile Hukuku*, 715; Köseoğlu - Kocaağa, *Aile Hukuku ve Uygulaması*, 143.

4.1. Evlilik Hayatının Yeniden Başlaması

Ric'î talâk sonrası kadın iddet süresi içinde olduğu müddetçe erkeğin ona rücû etme hakkı bulunmaktadır. Fakihler rücû işleminin geçerliliği için kadının rızasını şart koşmamıştır. Bu görüşlerini özellikle Kur'an-ı Kerim'de geçen bazı âyetlerle temellendirmişlerdir. Nitekim Bakara Sûresinde "Eğer taraflar arayı düzeltmeyi istiyorlarsa kocaları, onları kendilerine geri çevirme hususunda başkalarından daha ziyade hak sahibidirler."⁹² buyrulurken rücû yetkisinin kocalara ait olduğu açıkça ifade edilmiştir. Yine aynı sûrenin 231. âyetinde yer alan "Kadınları boşadığınızda, onlar da bekleme sürelerini doldurdularında ya onlarla yeniden evlenip iyilikle tutun ya da iyilikle serbest bırakın." emri doğrudan kocalara yöneltilmiş, kadınlara bu hususta herhangi bir tercih hakkı tanınmamıştır. Bu bağlamda rücû, kadını evlilik hükümleri altında tutmaya devam etmek anlamına geldiği için ve kadın, hâlen nikâhlı kabul edildiği için onun rızasına gerek duyulmamıştır.⁹³

Rücû esnasında şahit bulundurulmasının gerekliliği konusunda ise fakihler arasında görüş ayrılığı vardır. Bir görüşe göre -ki bu, Şâfi mezhebinde bir kavildir- Kur'an'da geçen "İçinizden adaletli iki kişiyi şahit tutun"⁹⁴ emrine dayanılarak iki adil şahidin bulunması gerekir. Diğer görüşe göre ise şahit bulundurmaya vacip değil menduptur. Bu görüşü tercih edenler arasında İmam Mâlik ve Ebû Hanîfe bulunmaktadır. Onlara göre rücûda kadının rızası gerekmediği gibi şahitlik de şart değildir; zira evlilik birliği kapsamında yapılan diğer tasarruflarda da şahitlik aranmaz. Ayrıca velî bulunması gerekmeyen işlemlerde şahitlik şart koşulmaz ve rücû işlemi de bu niteliktedir. Dolayısıyla Kur'an'daki "şahit tutun" emri bağlayıcı değil, tavsiye mahiyetinde değerlendirilmiştir.⁹⁵ Şâfi ise ric'î talâkı kısmen yeni bir nikâh sayar; bu yüzden şahit şart koşar ve öncesinde cinsel ilişkiyi haram görür. Ancak tüm mezhepler, erkeğin kadını iddet süresince tek taraflı olarak geri alabileceği konusunda ittifak eder.⁹⁶

Ric'î talâkta rücûnun hangi yollarla gerçekleşeceği meselesi klasik fıkıh literatüründe tartışmalı bir konudur. Hanefilere göre koca eşini hayızlıyken, temizlik döneminde veya cinsel ilişkiden sonra tek talâkla boşarsa kadın iddet süresi içinde olduğu müddetçe kocanın rücû hakkı devam eder. Bu süreçte nikâh hâlâ geçerli sayıldığı için dönüş mümkündür. Rücû, sözle yapıldığında tüm mezheplerce geçerli kabul edilirken, fiilî rücû (cinsel ilişki, öpme, şehvetle dokunma veya mahrem yere bakma gibi) konusunda

⁹² el-Bakara 2/228.

⁹³ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7/519.

⁹⁴ et-Talâk 65/2

⁹⁵ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7/522-523.

⁹⁶ Ebû'l-'Alâ Muhammed 'Abdurrahmân b. 'Abdurrahîm Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-'ah-vezî bi şerhi Câmi'i't-Tirmizî* (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, ts.), 2/177.

ihtilaf vardır. Hanefî mezhebi, bu tür eylemleri de rücû kabul eder; ancak ihtilafa düşülmemesi ve ileride karışıklık yaşanmaması için sözlü beyanla ve şahit huzurunda yapılmasını daha faziletli görür.⁹⁷ Mâlikî mezhebi de rücû niyeti taşıyan bu tür davranışları evlilik hayatına dönüş için yeterli görür.⁹⁸ Ahmed b. Hanbel'den nakledilen bir görüşe göre kadımla cinsel ilişkinin kurulmasıyla -niyet bulunsun ya da bulunmasın- rücû meydana gelir.⁹⁹ Şâfiîler ve bazı Hanbelî âlimlere göreyse rücû yalnızca sözlü beyanla gerçekleşir.¹⁰⁰ Bu görüş evlilik akdine dönüş niteliğinde olan rücû işleminin açık ve irade beyanı içeren bir sözle yapılması gerektiği esasına dayanır.¹⁰¹ Buna göre sözlü beyan olmaksızın, cinsel temas gibi yalnızca fiilî davranışla rücû gerçekleşmez.

Türk hukukunda ise ayrılık süresi içinde hâkim, eşlerin durumunu değerlendirerek aralarındaki ilişkiyi yeniden kurup kurmadıklarını gözlemler. Eşlerin ortak hayata dönmeleri için ayrılık süresinin sona ermesini beklemeleri gerekmez.¹⁰² Taraflar, ayrılık süresi dolmadan önce yeniden bir araya gelirlerse ayrılığın doğurduğu tüm hukukî sonuçlar ortadan kalkar ve evliliğe ilişkin tüm hükümler yeniden yürürlüğe girer. Sürenin sonunda ortak hayatın yeniden kurulmuş olması, boşanma sebebinin ortadan kalktığı anlamına gelir.¹⁰³ Ancak taraflar yeniden bir araya gelmiş olsalar bile sonradan ortaya çıkan yeni bir sebeple tekrar boşanma davası açılması mümkündür.¹⁰⁴

Öte yandan eşlerin çocuklarla ilgili meseleleri görüşmek, nafaka, mal paylaşımı veya vergi gibi konularda uzlaşmak amacıyla bir araya gelmeleri,¹⁰⁵ tesadüfi buluşmaları, birbirlerini veya çocuklarını ziyaret etmeleri, geçici

⁹⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, 6/19; Burhâneddîn Mahmûd b. Ahmed el-Buhârî, *el-Muhî-tü'l-burhânî fi'l-fıkhi'n-Nu'mânî*, thk. 'Abdülkerim Sâmî el-Cündî (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1424/2004), 3/422-423.

⁹⁸ Muhammed b. Yûsuf Ebi'l-Kâsım el-Mevvâk, *et-Tâc ve'l-iklîl li-Muhtasari Halil* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994), 5/406-407.

⁹⁹ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7/523.

¹⁰⁰ Ric'a, konuşma ehliyetine sahip bir kimse tarafından "راجعتك", "راجعتك" veya "ارجعتك" gibi lafızlarla gerçekleştirildiğinde, bu beyanlar dönüğe dair sarih (açık ve doğrudan) ifadeler olarak değerlendirilir. Zira bu ifadeler, hem Arap dilinde yaygın biçimde dönüş maksadıyla kullanılagelmiş hem de rivayetlerde bu lafızlarla örnekler aktarılmıştır. Bu sebeple, söz konusu ifadelerin dönüş iradesini taşıdığı tereddütsüz kabul edilir. Bk. Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/4.

¹⁰¹ Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/4.

¹⁰² Fakat taraflar barışsa da hâkim daha önce çocuklara ilişkin olarak TMK 346-348 çerçevesinde aldığı koruma ve düzenleme tedbirlerini ve eşlerin malların ayrı olmasına ilişkin verdiği kararları sürdürür. Bu kararların kalkması için mahkemeye başvuru yapılması gerekir. Bk. Öztürk, *Aile Hukuku'nda Ayrılık-Türk Hukuku'nda Ayrılık Hükmü Şartları ve Sonuçları*, 197-198.

¹⁰³ Çandarlı - Berki, *Boşanma-Ayrılma ve Buna Mütedair Yargıtay Kararları*, 89-90.

¹⁰⁴ Köseoğlu - Kocaağa, *Aile Hukuku ve Uygulaması*, 142.

¹⁰⁵ Şener, *Açıklamalı İctihadlı Türk Medeni Kanunu*, 339.

süreyle aynı evde kalmaları, cinsel birliktelik olmaksızın birlikte zaman geçirmeleri ya da yalnızca barışma ihtimalini değerlendirmeleri tek başına ortak hayatın yeniden kurulduğu anlamına gelmez.¹⁰⁶

Ayrılık süresinin sona ermesine rağmen eşler boşanma davası açmazlarsa evlilik birliği kaldığı yerden devam eder. Bu durumda Türk Medenî Kanunu'nun 185. maddesi uyarınca eşlerin birlikte yaşama yükümlülükleri yeniden doğar. Ayrıca velayeti ayrılık sürecinde kendisinden alınan eşin velayeti kendiliğinden iade edilmiş sayılır; bunun için mahkeme kararı alınmasına gerek yoktur.¹⁰⁷ Ayrılığın devamı için taraflara ikinci bir süre tanınmaz. Bu itibarla eşlerin ayrı yaşama ve ayrı konut edinme hakları sona erer. Ayrılık süresinde takdir edilmiş olan tedbir nafakası da sona erer. Ancak eşler çocuklarına karşı yükümlülüklerini sürdürmekle mükellef olduklarından, çocuk lehine öngörülen iştirak nafakası devam eder.¹⁰⁸

Her iki hukuk sisteminde de ayrılık süresi içinde eşler yeniden bir araya gelirlirse ayrılığın doğurduğu tüm hukukî sonuçlar ortadan kalkar; evliliğin tüm hükümleri yeniden yürürlüğe girer. Bu dönüş için sürenin dolması şart değildir ve birlikte yaşama yükümlülüğü, velayet gibi haklar otomatik olarak iade edilir. Ayrılık müessesinde tarafların karşılıklı anlaşması gerekirken ric'î talâkta ise koca, kadının rızasına ihtiyaç duymaksızın iddet süresi içinde tek taraflı bir irade beyanı ile evliliği geri dönebilir. Her iki hukukta da bu dönüş, sözle veya bazı mezheplere göre fiilî davranışla mümkündür. Bu dönüş, yeni bir nikâh akdi gerektirmez; mevcut evlilik akdinin askıya alınmış hükümlerinin yeniden işlerlik kazanması anlamına gelir. Bu yönüyle her iki kurum evlilik birliğini korumaya dönük birer ara rejim sunmakta, ancak dönüş mekanizması ve irade beyanına yüklenen anlam bakımından farklılık arz etmektedir.

4.2. Boşanmanın Gerçekleşmesi

İslâm hukukunun belirlediği ric'î talâk kurumunda kadın ric'î talâktan olan iddetini beklerken hala kocanın nikâhı altında bulunduğu için kocanın tekrar ona talâk vermesi mümkündür. Boşama fakihlerce bir tasnife göre sünî ve bid'î olarak ikiye ayrılmıştır. Sünî talâk da 'hasen' ve 'ahsen' olarak iki başlıkta incelenmiştir. 'Ahsen' olan, kişinin eşini cinsel ilişkide bulunmadığı bir temizlik (tuhr) döneminde bir kez ric'î talâkla boşaması, ardından onu ya iddeti bitene kadar ya da hamileyse doğurana kadar kendi hâline bırakmasıdır. 'Hasen' olan ise kadını yine cinsel ilişkide bulunmadığı bir temizlik döneminde bir kez boşaması, sonra bir sonraki temizlik döneminde ikinci bir talâk, üçüncü temizlik döneminde ise üçüncü bir

¹⁰⁶ Öztürk, *Aile Hukuku'nda Ayrılık-Türk Hukuku'nda Ayrılık Hükümü Şartları ve Sonuçları*, 198-199.

¹⁰⁷ Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, 156.

¹⁰⁸ Özüğür, *Boşanma, Ayrılık ve Evlenmenin İptali Davaları*, 568.

talâk vermesiyle kadının tamamen boş olmasıdır.”¹⁰⁹ Fakat sünnete aykırı olsa da ric'î talâk esnasında tekrar talâk vermek geçerlidir. Eğer koca bu durumda iki talâk daha verirse taraflar beynûnet-i kübrâ ile birbirlerinden ayrılmış olacak ve kadının eski kocasına geri dönebilmesi için başka bir erkekle evlenip ilişki yaşamaya gerekecektir.¹¹⁰ Yine kocanın kadını bir ric'î talâkla boşadıktan sonra iddet süresi içinde bu boşamayı üç talâk veya bâin talâk olarak saydığını ifade etmesi de Ebû Hanîfe'ye ve Ebû Yusuf'a göre geçerlidir.¹¹¹

Ric'î talâkta iddet süresinin sona ermesi de evlilik bağının sona erdiği anlamına gelir. Zira ric'î talâk, iddet içinde kocanın eşine rücû etmesiyle evliliğin fiilen devam etmesine imkân tanıyan bir süreçtir. Ancak bu süre zarfında rücû gerçekleşmezse iddetin bitmesiyle birlikte talâk bâin hâle gelir. Bu durumda artık kadın eski eşinin nikâhı altında sayılmaz ve iki tarafın yeniden evlilik hayatına dönmeleri ancak yeni bir nikâh akdi ve mehir ile mümkündür. Bu dönüş, eski evliliğin devamı değil, yeni bir evlilik olarak değerlendirilir. Dolayısıyla ric'î talâk sonrası iddet süresinin dolması, evlilik akdini hükmen sona erdiren bir durumdur.¹¹²

Türk Medenî Hukuku'nun belirlediği ayrılık kurumunda ise taraflar ayrılık süresi içerisinde bir araya gelmemişlerse evlilik birliğinin yeniden kurulamayacağı anlaşılır. Bu durumda eşlerden herhangi biri -önceki süreçte boşanmaya karşı olan kusurlu taraf dahi olsa- boşanma davası açabilir.¹¹³ Normal şartlarda boşanma davası açabilmenin ön koşulu ayrılık durumunun sona ermesidir.¹¹⁴ Fakat eşler kendilerine boşanma davası açma hakkı veren bir sebebin ortaya çıkması durumunda ayrılık süresinin tamamlanmasını beklemeksizin dava ikame edebilirler. Hâkim tarafından boşanma kararı verilmesi hâlinde ayrılık kararı kendiliğinden sona erer. Ancak bu durum istisnâ niteliktedir. Örneğin ayrılık süreci devam ederken eşlerden birinin, karşı cinsten ve eş dışında biriyle iradî cinsel ilişkide bulunması hâlinde, diğer eş Türk Medenî Kanunu'nun m. 161 uyarınca zina

¹⁰⁹ Semerkandî, *Tuhfetü'l-fukahâ*, 2/171; Mergînânî, *el-Hidâye*, 4/1/223; Muhammed b. Abdillâh Haraşî, *Şerh-i Muhtasar-ı Halîl li'l-Haraşî* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.), 4/28.

¹¹⁰ Semerkandî, *Tuhfetü'l-fukahâ*, 2/185; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, 3/310; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/516, 520; Acar, “Talâk”, 39/499.

¹¹¹ Kâsânî, *Bedâiu's-sanâi'*, 3/104-105, 110.

¹¹² Serahsî, *el-Mebsût*, 6/20, 27; Semerkandî, *Tuhfetü'l-fukahâ*, 2/178; Nevevî, *el-Mecmû'*, 16/292; 'Aynî, *el-Binâye*, 5/240, 242; Sahnûn, *el-Müdevvene*, 2/ 225; Ebû'l-Hasenât Muhammed Abdülhay b. Muhammed Abdilhalîm b. Muhammed Emînillâh es-Sihâlevî el-Leknevî, *el-Câmiu's-sağîr ve şeruhû en-Nâfiu'l-kebîr* (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1406), 193; Makdisî, *el-İknâ' fî fikhi İmâm Ahmed b. Hanbel*, 4/4/65.

¹¹³ Çandarlı - Berki, *Boşanma-Ayrıma ve Buna Mütedair Yargıtay Kararları*, 89-90; Akıntürk - Ateş, *Türk Medenî Hukuku-Aile Hukuku*, 276.

¹¹⁴ Bulut, *Aile Hukukunda Boşanma Davaları ve Yabancı Unsurlu Davalar*, 130.

sebebine dayanarak boşanma davası açabilir. Hâkimin bu davada boşanma kararı vermesiyle birlikte ayrılık kararı geçerliliğini yitirir.¹¹⁵ Boşanma davasında, hâkim hem ayrılık kararı öncesindeki hem de ayrılık sürecindeki olayları dikkate alır ve bunları delil olarak değerlendirir. Nitekim ayrılık süresince velayet hakkına sahip olan anne ayırt etme gücünü kaybetmişse boşanma davası sırasında velayet hakkı babaya verilebilir. Aynı şekilde çocuğun yaşına göre nafaka miktarı da boşanma davasında yeniden takdir edilecektir.¹¹⁶

Sonuç

Çalışmanın ortaya koyduğu bulgular, ric'î talâk ile ayrılık kurumunun farklı hukukî geleneklerden doğmuş olmasına rağmen işlev bakımından dikkat çekici benzerlikler taşıdığını göstermektedir. Her iki kurum da evliliğin kesin olarak sona ermesinden önce taraflara belirli bir süre tanıyarak yeniden düşünme ve birleşme imkânı sağlamayı hedeflemektedir. Bu yönüyle evlilik birliğinin dağılmasını önlemeye imkân sunmakta, tarafların ayrılık sürecinde son bir değerlendirme yapabilmelerine zemin hazırlamaktadır.

Bu ortak yön, iki kurumun tarafların yeniden birleşmesine imkân tanıyan yapılarında da açık biçimde görülmektedir. Ric'î talâkta erkek, iddet süresi sona ermeden sözlü veya fiilî bir rücû beyanıyla evlilik hayatına dönebilmekte ve bu dönüş yeni bir nikâh akdine ihtiyaç olmaksızın evliliğin devamını sağlamaktadır. Benzer şekilde Türk hukukunda ayrılık süresi sona erdiğinde eşlerin yeniden ortak hayat kurmaları hâlinde boşanma sebebi ortadan kalkmış sayılmakta ve evlilik önceki statüsüyle sürmektedir. Bu durum, her iki sistemde de geçici ayrılığın evliliğin korunmasına imkân veren bir yol olarak tasarlandığını göstermektedir.

Doğurduğu hukukî sonuçlar bakımından da iki kurum arasında önemli benzerlikler bulunmaktadır. Ayrılık sürecinde evlilik bağı hukuken devam ettiği için sadakat yükümlülüğü, miras hakkı, müşterek çocuklara dair sorumluluklar ve diğer aile hukukuna ilişkin hak ve borçlar geçerliliğini sürdürmektedir. Ric'î talâkta da iddet süresi boyunca kadın hâlen eş hükmünde kabul edildiğinden nafaka, barınma, nesep ve miras gibi sonuçlar devam eder. Böylece her iki durumda da geçici ayrılık süresi, tarafların hukukî haklarının korunmasına imkân veren bir çerçeve ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte iki kurum arasında hukukî mahiyet, doğuş sebepleri ve uygulama biçimi bakımından belirgin farklar bulunmaktadır. En temel ayırım, ric'î talâkın evliliği sona erdirmeye yönelen boşama sürecinin bir

¹¹⁵ Öztürk, *Aile Hukuku'nda Ayrılık-Türk Hukuku'nda Ayrılık Hükmü Şartları ve Sonuçları*, 199-200.

¹¹⁶ Kılıçoğlu, *Aile Hukuku*, 156-157.

parçası olması, ayrılığın ise evlilik bağına sona erdirmeden ortak hayatı geçici olarak kesintiye uğratan yargısal bir hüküm niteliği taşımasıdır. Ayrılık sürecinde evliliğin devam ettiği kabul edilirken ric'î talâk evliliğin sona ermesine doğru ilerleyen bir süreç olup yalnız iddet süresi boyunca dönüş imkânı tanıyan bir safhayı ifade eder.

Kaynak ve süre bakımından da farklılıklar dikkat çekmektedir. Ric'î talâk, meşruiyetini ayet ve hadislerden almakta, süresi ise kadının fizyolojik durumuna bağlı olarak değişen iddet süresiyle sınırlı kalmaktadır. Ayrılık kurumu ise kanunî bir düzenleme içinde şekillenmiş, süre bakımından hâkimin takdirine bırakılmış ve bir yıl ile üç yıl arasında belirlenebilen bir yapıya sahiptir. Bu yönüyle ric'î talâkın süresi daha belirli ve değişkenliği az olan bir ölçüye dayanırken ayrılık kurumunda daha geniş bir takdir alanı söz konusudur.

Ayrıca ric'î talâk kocanın iradesiyle gerçekleşebilen bir işlem olup yargı kararına ihtiyaç duymazken, ayrılık kurumu hâkimin aktif rol oynadığı bir yargı kararına dayanır. Bu durum ric'î talâkı bireysel bir tasarruf hâline getirirken ayrılığı kurumsal bir hukukî düzenleme olarak öne çıkarmaktadır. Ayrılık sürecinde nafaka, çocukların bakımı ve tarafların yükümlülüklerinin korunması için mahkeme denetiminin bulunması, bu sürecin daha sıkı bir gözetim altında yürütülmesini sağlamaktadır.

Günümüzde dinî boşamanın hukuk düzeni bakımından resmî bir sonuç doğurmaması dikkate alındığında, ayrılık kurumunun evlilik birliğini hemen sona erdirmeksizin taraflara yeniden düşünme ve kararlarını gözden geçirme imkânı tanıyan resmî bir süreç olarak öne çıktığı görülmektedir. Bu süreç, tarafların aceleyle verilen bir boşanma kararından önce belirli bir süre içinde ilişkilerini yeniden değerlendirmelerine ve ortak hayatın sürdürülüp sürdürülmeyeceğini teennî ile düşünmelerine imkân sağladığı gibi bu sıkıntılı dönem içinde nafaka ve benzeri mükellefiyetlerin resmî yollarla yerine getirilmesini de temin etmektedir. Böylece ric'î talâkın sağladığı geri dönüş imkânını, modern hukuk düzeni içinde farklı bir biçimde devam ettiren bir yapı olarak temayüz etmektedir.

Kaynakça

‘Abdulvehhâb, Kâdî Ebû Muhammed. *et-Telkîn fi’l-fikhi’l-Mâlikî*. thk. Ebû Üveys Muhammed. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-‘İlmiyye, 1425/2004.

Acar, Halil İbrahim. “Talâk”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/496-500. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.

‘Adevî, Ebû’l-Hasen Alî b. Ahmed b. Mükremillâh (Mükerrerem) es-Saîdî. *Hâşiyetü’l-‘Adevî ‘alâ Şerh-i Muhtasar-ı Halîl li’l-Haraşî*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Fikr, ts.

Akıntürk, Turgut - Ateş, Derya. *Türk Medeni Hukuku-Aile Hukuku*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 20. Basım, 2017.

Araz, Ramazan. “Klasik Fıkıh Eserlerinde Niyetin Talâka Etkisi”. *Amasya İlahiyat Dergisi* 20 (Haziran 2023), 429-457. <https://doi.org/10.18498/amailad.1262288>

Ardıç, Oğuzhan. *Medeni Hukuk*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 5. Basım, 2011.

Atar, Fahrettin. “Muhâlea”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/397-401. Ankara: TDV Yayınları, 2020.

Avcı, Fatih. *Şart Muhayyerliği*. Ankara: Sonçağ Akademi, 2024.

‘Aynî, Muhammed Mahmûd b. Ahmed. *el-Binâye fî şerhi’l-Hidâye*. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-‘İlmiyye, 2000.

Bâbertî, Ekmelüddîn Muhammed b. Mahmûd b. Ahmed. *el-‘Înâye fî şerhi’l-Hidâye*. b.y.: Dâru’l-Fikr, ts.

Bahar, Murat. “The Husband’s Nushûz and the Nature of Intra-Familial Şulh in the Context of an-Nisâ’ 4:128”. *İctimaiyat (Aile Özel Sayısı)*, 75-93. <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1727977>.

Bardakoğlu, Ali. “Hidâne”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/467-471. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

Berki, Osman. “Türk Hususi Hukuku Düvelinde Boşanma ve Ayrılık”. *Journal of Istanbul University Law Faculty* 8/1-2 (Eylül 2011), 101-190. <https://dergipark.org.tr/en/pub/iuhfm/issue/9152/114677>

Berki, Şakir. “Boşanma ve Ayrılık”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 32/1 (Mayıs 1975), 135-154. https://doi.org/10.1501/Huk-fak_0000000928

Bilginer, Yahya. “Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası İle İslâm Aile Hukukundaki Bâin Talâk Nafakasının Mukayesesi”. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/2 (Aralık 2023), 504-528. <https://doi.org/10.17859/pauifd.1365033>

Buhârî, Burhâneddîn Mahmûd b. Ahmed. *el-Muhîtü’l-burhânî fî’l-fikhi’n-Nu’mânî*. thk. ‘Abdükerim Sâmî el-Cündî. 9 Cilt. Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-‘İlmiyye, 1424/2004.

Buhârî, Ebû ‘Abdullah Muhammed b. İsmâ‘îl b. İbrâhîm. *el-Câmi’u’s-sahîh*. thk. Muhammed Züheyr b. Nâsır. 9 Cilt. b.y.: Dâru Tavki’n-Necât, ts.

Buhûtî, Mansûr b. Yûnus b. Salâhiddîn. *Keşşâfu'l-kinâ' 'an metni'l-iknâ'*. b.y.: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.

Bulut, Harun. *Aile Hukukunda Boşanma Davaları ve Yabancı Unsurlu Davalar*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2007.

Bulut, Harun. *Aile Hukukunda Velayet ve Nafaka Davaları*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2007.

Cündî, Halîl b. İshak. *Muhtasar-ı Halîl*. thk. Ahmed Câd. Kahire: Daru'l-Hadîs, 1426/2005.

Çandarlı, Zahid - Berki, Osman Fazıl. *Boşanma-Ayrılma ve Buna Mütedair Yargıtay Kararları*. Ankara: Güney Matbaacılık ve Gazetecilik, 1949.

Demirci, İslâm. "Türk Medeni Kanununda Düzenlenen Ayrılık Kararının İslâm Hukuku Bakımından Uygulanabilirliği". *Dergiabant* 10/1 (Mayıs 2022), 1-25. <https://doi.org/10.33931/dergiabant.1077924>

Desûkî, Muhammed b. Ahmed b. 'Arefe. *Hâşiyetu'd-Desûkî 'ale's-Şerhi'l-kebîr*. Beyrut: Dâru'l-Fıkr, ts.

Erdem, Suat. "İslâm Hukuna Göre İddet ve İddet Bekleyen Kadının Nikâhı". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (Aralık 2014), 71-95. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cuifd/issue/4282/254707>

Görgülü, Ülfet. "İslâm Aile Hukukunda Bid'i Talâk Meselesi". *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 30 (Ekim 2017), 337-363. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ihad/issue/72110/1227784>

Haccâvî el-Makdisî, Ebû'n-Necâ Şerafuddîn Mûsâ b. Aḥmed b. Mûsâ b. Sâlim. *el-İknâ' fı fıkhı İmâm Ahmed b. Hanbel*. thk. 'Abdullatîf Muhammed Mûsâ es-Sübki. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.

Hamzaçebi, Mehmet. "Türk Medeni Kanununa Göre Boşanma ve Ayrılık Hallerinde Tedbir, Yoksulluk ve İştirak Nafakası". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 10/3-4 (Aralık 2002), 23-48. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/suhfd/issue/26630/280715>

Haraşî, Muhammed b. Abdillâh. *Şerh-u Muhtasar-ı Halîl li'l-Haraşî*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fıkr, ts.

Helvacı, Serap - Erlüle, Fulya. *Medeni Hukuk (Medeni Hukuka Giriş, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku)*. İstanbul: Legal Yayıncılık, 4. Basım, 2016.

İbn Âbidîn, Muhammed Emîn. *Reddû'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*. Beyrut: Dâru'l-Fıkr, 2. Basım, 1992.

İbn Kudâme, Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed. *el-Muğni*. 10 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Kahire, 1388/1968.

İbn Kudâme, Ebû'l-Ferec Şemsüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Ahmed el-Makdisî. *eş-Şerhu'l-kebîr 'alâ metni'l-Mukni'*. b.y.: Dâru'l-Kitâb el-'Arabî, ts.

İbn Nüceym, Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muḥammed. *el-Bahru'r-râ'ik şerhu Kenzi'd-dekâ'ik*. 8 Cilt. b.y.: Dâru'l-Kütübi'l-İslâmî, 2. Basım, ts.

İbnu'l-Berâzî, Ebû Sa'îd. *et-Tehzîb fî ihtisârî'l-Müdevvene*. thk. Muhammed Emin Veled Muhammed Salim b. Şeyh. Dubâi: Dâru'l-Buhûs li'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, 1423/2002.

Kara, Ali Rıza. *Endülüs Hadis Şerhçiliği*. İstanbul: Kitâbî Yayınları, 2025.

Karataş, Fatih. "İslâm Hukukunda İddet". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/8 (Aralık 2013), 161-190. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sirnakifd/issue/11320/135280>

Kâsânî, Ebû Bekir b. Mes'ûd. *Bedâiu's-sanâi' fî tertibi 'ş-şerâ'i'*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986.

Kılıçoğlu, Ahmet Mithat. *Aile Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2015.

Köseoğlu, Bilal - Kocaağa, Köksal. *Aile Hukuku ve Uygulaması*. Bursa: Ekin Yayınevi, 2011.

Leknevî, Muhammed Abdülhay. *el-Câmiu's-sağîr ve şerhuhû en-Nâfu'l-kebîr*. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1406.

Mâverdî, 'Alî b. Muhammed. *el-Hâvi'l-kebîr fî fıkhi mezhebi'l-İmâmî 'ş-Şâfi'î ve hüve şerhi Muhtasaru'l-Müzenî*. thk. Şeyh 'Alî Muhammed Mu'avvid vd. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999.

Mergînânî, Ebû'l-Hasen Burhânüddîn 'Alî b. Ebî Bekr b. 'Abdilcelîl el-Fergânî. *el-Hidâye fî Şerhi Bidâyeti'l-mübtedî*. thk. Tallal el-Yusuf. Beyrut: Dâru'l-İhyâ'i Tûrâsi'l-'Arabi, ts.

Mevsilî, Ebû'l-Fazl Mecdüddîn 'Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd. *el-İhtiyâr li ta'lili'l-Muhtâr*. 5 Cilt. Beyrut: Matba'atü'l-Halebî, 1356/1937.

Mevvâk, Muhammed b. Yûsuf Ebi'l-Kâsım. *et-Tâc ve'l-iklîl li-Muhtasari Halîl*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.

Molla Hüsrev, Muhammed b. Ferâmuruz. *Dürerü'l-hükkâm şerhu Gureri'l-ahkâm*. b.y.: Dâru İhyâ'i'l-Kütübi'l-Arabiyye, ts.

Mübârekfûrî, Ebû'l-'Alâ Muhammed 'Abdurrahmân b. 'Abdurrahîm. *Tuhfetü'l-'ahvezi bi şerhi Câmi'i't-Tirmizî*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.

Müzenî, Ebû İsmâ'îl b. Yahyâ. *Muhtasaru'l-Müzenî*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1990.

Nevevî, Ebû Zekerriyya Yahya b. Şeref. *el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.

Öztan, Bilge. *Aile Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 6. Basım, 2015.

Öztan, Bilge. *Medeni Hukukun Temel Kavramları*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 38. Basım, 2013.

Öztürk, Ali. *Aile Hukuku'nda Ayrılık-Türk Hukuku'nda Ayrılık Hükmü Şartları ve Sonuçları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015.

Özüğür, Ali İhsan. *Boşanma, Ayrılık ve Evlenmenin İptali Davaları*. Ankara: Adalet Yayınevi, 4. Basım, 2011.

Sahnûn, Abdüsselâm b. Saîd b. Habîb et-Tenûhî. *el-Müdevvenetü'l-kübrâ*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415/1994.

Semerkandî, Alâeddin Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed. *Tuhfetü'l-fukahâ*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994.

Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed. *el-Meb-sût*. 30 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1414/1993.

Şâfî, Ebû 'Abdullah Muhammed b. İdrîs. *el-Ümm*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1410/1990.

Şener, Esat. *Açıklamalı İctihadlı Türk Medeni Kanunu*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 1991.

Şirbînî, Şemsuddîn Muhammed Hatîb. *el-İknâ' fî halli elfâzi Ebî Şucâ'*. thk. Mektebû'l-Buhûs ve'd-Dirâsât. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.

Şirbînî, Şemsüddîn Muhammed Hatîb. *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc*. 6 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1415/1994.

Tahtacı, Hakan “Fâtımâ binti Kays ve Rivâyetleri (Nafaka ve Süknâ Me-selesi)”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 42 (Nisan 2022), 249-262.

Ünal, Akın. “Fiili Ayrılık Nedeniyle Boşanma”. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 2/1-2 (Haziran 2007), 291-311. <https://dergipark.org.tr/en/pub/eruhfd/issue//1556088>

Vatansever, Müge. *Eski Türk Hukukunda Boşanma ve Günümüz Hukukuyla Karşılaştırılması*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.

Zevkliler, Aydın. *Medeni Hukuk Başlangıç Hükümleri- Kişiler Hukuku, Aile Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2000.

Zeyla'î, Ebû Muhammed Fahrüddîn Osmân b. Alî b. Mihcen b. Yûnus es-Sûfî el-Bârî. *Tebyînü'l-hakâ'ik şerhu Kenzü'd-dekâik*. Kahire: el-Matba'a-tü'l-Kübra el-Emîriyye, 1313.

Zorlu, Süleyman Emre. “Osmanlı Hukukunda Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bağlamında Şartlı Talâk”. *Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 6/1 (Temmuz 2024), 265-301. <https://doi.org/10.47136/asbuhfd.1429275>

